ULUDAĞ

Bursa Halkevi Dergisi

Sayı: 32 — Namık Kemal Sayısı

İçindekiler:

Dil — Edebiyat Komitesi tarafından çıkarılır
Sahibi ve neşriyat müdürü Halkevi Reisi avukat
Tevfik Aycan

ULUDAĞ
Bursa Halkevi Dergisi
Sayı : 32 Şubat 1941

ÖN SÖZ

(ULUDAĞ) bu defa, Büyük vatan şairimiz Namık Kemeli anma sayısı olarak çıkıyor.

Bu sayıda Şairin yüzüncü doğum yılı münasebetile Halkevinde yapılan anma gecesinde verilen konferanslarla ve yine bu münasebetle gelen yazılar bulunacaktır.

Gayemiz, Büyük vatan-sever, büyük idealist Namık Kemalin hayatını ve eserlerini bir kere daha saygı ile anmak ve Türk milletinin ruhunda ebadî yaşayacak olan bu büyük adama ve onun ilk tohumlarını serptiği inkılâba bağlılığımızı bir kere daha göstermektir.

Bu sayımız:

Baisi şekva bana hüznü umumidir Kemal
Kendi derdi gönlümün billâh gelmez yadıma

diyecek kadar feragat ve fedakârlığın;

İşte meydanı hamiyyet kaçma ey cellâdı zulm
Yâ seni mahveylesün Mevlâ cihanda yâ beni

diyecek kadar kahramanlığın;

Kimsenin lutfune olma talip
Bedeli cevheri hürriyettir.

diyecek kadar hürriyet ve istiklâl aşkının sembolü olan ve bu suretle yalnız dünün, bu günün değil, bütün sonsuz yarınların Türk çocuklarına rengini kaybetmiyen bir bayrak kalacak olan Namık Kemalin ruhuna armağandır.

ULUDAĞ

Namık Kemalin Hayatı için bir kaç söz

AZİZ DİNLEYİCİLER ;

Bugün burada, büyük vatan şâiri Namık Kemalin yüzüncü doğum yılını anmak için toplanmış bulunuyoruz. Bu hakikaten büyük vatan severin hayatını, hepiniz en az benim kadar bilirsiniz. çünkü o büyük şairin yaşadığı devirde yurdun en uzak kasabalarında adı, ağızdan kulağa kıymetli bir sır gibi emanet edilirdi. En umulmadık yerlerde eserlerinin bazı parçaları mukaddes bir kitap gibi gençlerin ceplerinde gezerdi. Ve nihayet bir çok Türk gençlerine o millet ve hürriyet kahramanının menkıbeleri vatan heyecanı verirdi. Bu büyük Türk fedaisini bu izahtan dolayı sizlerin tanımamasına imkân yoktur.. Ben kısaca Kemâlimizin hayatını anlatacağım.

Sözlerime büyük Atatürkün, Namık Kemalin oğlu Ali Ekreme çektiği bir telgrafı okumakla başlıyorum:

" Anadolunun ruhu, bütün feyzü mukavemetini abâyi tarihten almıştır. Bize bu mukaddes feyzi nefh eden ervahı ecdad arasında muhterem babanızın büyük mevkii vardır. Mecruh vatanın halâsı ve istiklâli için ölmek yolunda bugünkü nesle talimi fedakârî eden büyük Kemal hakkında takriri tazimata vesile olan telgrafnamenize arz şükranı mahsus eylerim.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Reisi
MUSTAFA KEMAL

Namık Kemal 1840 tarihinde Tekirdağında doğdu. Konyalı Bekirağaya kadar çıkarılan ecdadı arasında devlete ve millete hizmet etmiş bir çok meşhur kumandanlar, şâirler, müverrihler, idare adamları yetişmiştir.

Bu kıymetli büyüğün torunu Namık Kemale bu asil soyun en yüksek evlâdı demekte hiçbir mübalğa yoktur.

Şairimize " Mehmet Kemal „ adını koyan şeyh, " islâmın Kemali olsun „ diye de dua etmiş. O yalnız Türkün değil, bütün insanların, vatanı ve hürriyetini seven bütün insanların kâmil bir Kemâli olmuştur.

Son zamanlarda yapılan bir neşriyattan anlıyoruz ki, Namık Kemalin annesine ait Afyonda bir mezar bulunmuş; bu mezar taşındaki tarihten çıkarılan neticeye göre: Şâirimiz 8 yaşında annesini kayb etmiş; şâirin büyük babası olan Abdüllâtif paşa ve eşi, Kemali kızlarının biricik yadigârı olduğu için kendileri büyütüyorlar. Ebuzziya Tevfik bir sene kadar tahsil gördüğünü söyler. Oğlu Ali Ekremin anlattığına bakılırsa, şâirimizin tahsil hayatı üç seneyi doldurmuş. Fakat Kemal kendi azm ve gayretile kendini yetiştirmiş, muntazam tahsil görenlerden çok okumuş, fransızcayı da mükemmel öğrenmek suretile, vatan ve hürriyet yolundaki mücadelelerinde lâzım olacak silâhlarla teçhiz etmiştir.

Abdüllâtif paşa Kars mutasarrıflığına tayin olununca Kemali de beraber götürüyor ve ona istediği kadar kitap alıyor. Karsda Kemal, bir taraftan İstanbuldan getirdiği kitaplarla ve husus î muallimlerle bilgisini çoğaltırken, diğer taraftan da ata binmeyi silâh kullanmayı öğrenmiş..

Büyük babasının vazifesi Karstan Sofyaya nakl edilince, Kemal de Sofyaya geliyor ve orada on altı yaşında evleniyor. Kemal çocukluğundanberi halkın maruz kaldığı zulüm ve haksızlığı görmektedir. Rivayete göre „ Kapu altı hâsılatı „ namile alınan vergiye itiraz ve büyük babasına bunun kald rılması için bir kaç defa dahi rica etmiş ve bunu kaldıramıyacağına kani olunca hem büyük babası ve hem de kendisini büyütüp okutmuş olan hâmisini terk edip İstanbula geliyor. Burada Divan Edebiyatile meşgul olan bir zümrenin meclisine giriyor. Onlardan çok küçük olmasına rağmen az zaman içinde kendisine teveccüh ve hürmet temin edecek kadar şöhret kazanıyor.

Bu sıralarda yazdığı manzumelerde Eşref paşanın kendisine tavsiye ettiği " Namık " mahlâsını kullanıyor.

Gerek Sofyadan getirdiği küçük divanında, gerek eski şairlerle temas ettiği zaman yazdığı manzumelerde bir mütesavvıf divan şâiridir.

Şinasi ile tanışıp onun tavsiyesile Fransızcayı da öğrendikten sonra, Kemal arkasını şarka, yüzünü garba çevirmiştir.

Kemal 1865 de Teşekkül eden " Yeni Osmanlılar " cemiyetine girdi. Bu sıralarda Şinasi Avrupaya gitmiş, Tasfiri efkâr gazete-

sini Namık Kemale bırakmıştı. Büyük vatan şairi, istibdadı yıkmak için giriştiği mücadeleyi, Tasviri efkârda hükûmetin siyasetini tenkit eden yazılar yazmak suretile, şiddetlendirdi. Âli paşanın böyle işlerle uğraşan gençleri birer memuriyetle İstanbuldan uzaklaştırmak işi idi. Bunların arasında Namık Kemali de Erzurum Vali muavinliğine tayin etti. Kemal Kıbrıs mutasarrıflığına tayin edilen arkadaşı Ziya paşa ile Avrupaya kaçtı. Orada kendilerine Mısırlı Mustafa Fazıl paşa maddeten yardım etti. Bunlar bir müddet Pariste kaldıktan sonra Londraya gittiler ve orada "Hürriyet„ gazetesini çıkardılar. Bu gazeteyi bir seneden fazla neşrettiler. Bir taraftan kendilerine yardım etmekte olan Mustafa Fazıl paşanın İstanbula dönmesi, diğer taraftan Fransız - Alman harbinin başlaması bunların Avrupada kalmasını müşkilleştirdi. Kemâl 1870 tarihinde İstanbula döndü. Bir kaç arkadaşile „*ibret*„ adında bir gazete çıkardı ve yine eskisi gibi, istipdada ve hükûmete dokunacak yazılar yazdı. " *ibret* „ çok çabuk kapatıldı. Namık Kemâl Mutasarrıflıkla Geliboluya sürüldü. Bu sırada İbret gazetesinin çıkmasına müsaade edildi. Büyük Vatanperver, Geliboluda da boş durmadı. Gerek İbret gazetesine, gerek Ebu Ziya Tevfiğin " *hadika* „ gazetesine memlekete ve millete faydalı yazılar gönderdi. Hükûmet, bu istibdat düşmanını mutasarrıflıktan azletti. Kemâl İstanbula geldi. *ibret* tekrar kapatıldığından bu yoldaki vatanî vazifesine devam edemedi. Başka bir hizmet yolu denedi. Tiyatro eserleri yazmağa başladı. İlk yazdığı - *vatan yahut silistire* - yi Gedik paşa tiyatrosunda oynattı. Eser, seyredenleri fazla heyecanlandırdı. Kemâli alkışladılar; Onun hakkında sarayı telâşa düşürecek tezahürler yaptılar. Hükûmet bunun üzerine bir ferman çıkardı ve bir takım zararlı neşriyat yapmağa başlayan Kemâlin tecziye ve tedibi lâzım geldiğini ilân ederek büyük şairi, Kıbrıs adasındaki Magosa zındanına gönderdi. Kemâl, Vatan ve Hürriyet yolunda atıldığı bu zından hayatından bahsederken; ilk gün kendisine verilen yemekleri iştiha ile yediğini, dar ve rutubetli zından koğuşunda on iki saat uyuduğunu söyler, Büyük vatanperverimiz, kafası daima istibdat ve hürriyet işlerile meşgul olduğu için, belki evinde bile rahat uyku uyuyamamışken, Millet yolunda atıldığı zındanda vicdanı o kadar müsterihtir ki üzüntü hissetmek şöyle dursun rahat ettiğini söylüyor. Hattâ İtalyan muharriri „ Silviyo pelliko " zındanda geçen hayatından şikâyet yollu yazdığı « Mes prisyons » eserini tenkid eder: İnsan vatan yolunda zındana atılır da bu kadar sikâyet eder mi? Tabii herkes Namık Kemâl değildir ki hürriyet ve vatan yolunda iztirap çekmeyi ve bunu kendine zevk etmeyi bilsin.

Büyük vatan fedaisi 38 ay bu havasız, hayatsız zındanda kalıyor. Kemâlin, eserleri cihetinden, en verimli zamanları buradaki hayatı olmuştur. Bir takım tiyatrolarını bir romanını, rüyasını. muhtelif tenkit eserlerini hep burada yazdı. Abdülaziz tahttan indirilince af edildi, İstanbula geldi. Tabii tekrar mücadele hayatına başladı. Bu sıralarda devam etmekte olan Rus harbi ve tesirleri hakkında da yazılar yazdı. tahta çıkınca vatan - sever gençleri seviyor gibi görünen Abdülhamit yüzündeki maskeyi atmış, içinde uyuyan istipdad yılanını kımıldatmağa başlamıştı. şûrayı devlette olan Kemâli bir sebep uydurarak tevkif ettirdi, hapse attırdı. Beş ay kadar böyle kaldıktan sonra, Kemal, Midilli adasına sürüldü. Orada kendisine mutasrrıflık verildi. Daha sonra aynı vazife ile Rodosa sonrada Sakız adasına tayin edildi. Buralarda bu vazifeleri yaparken istipdat hükûmetile nasıl çarpıştığını, haksız emirlerine nasıl karşı geldiğini Vatandaşların haklarını nasıl koruduğunu arkadaşlar söyliyeceklerdir.

Nihayet 1888 de 48 yaşında, Sakız adasında öldü; bazı arkadaşları çalışarak padişahtan emir çıkardılar; Kemâl'in Nâşini Geliboluya geçirdiler, Rumeliye ilk geçen Süleyman paşanın bolayır daki mezarının yanına koydular.

Muhterem dinleyiciler, işte böylece çok kısa bir şekilde size büyük vatan şairimizin hayatını anlattım. Eğer bende kudret olsaydı, sizinde sabrınızı tüketmek endişesi olmasaydı; mübalağasız olarak söyleyebilirimki bu mevzuda daha saatlerce söz söylenebilirdi.

Ben bu sözlerimle Kemalin hayatı hakkında basit bir kroki çizmiş bulunuyorum.

Benden sonraki kiymetli arkadaşlarım bu krokinin boş yerlerini dolduracaklar Namık Kemalimiz hakkında size daha faydalı daha değerli malumat vereceklerdir. Yerimi onlara terk ediyorum.

MÜMTAZ ERGİN

— ZALİM EFENDİ —

Bir gün avda Kemalin kölesi kendisine karşı terbiyesiz bir mukabelede bulunduğundan Kemal, elindeki at kırbacile köleyi dövmek ister; Kara veli Kemali kolundan tutar, ve "Beyim bunu dövmek sana yakışmaz sen kabahat işlersem beni döversin. Köleyi bana bırak„ diyerek hemen onu yakalar, bir ağaca bağlar. Av bitinceye kadar köle ağaçta bağlı kalır. Kemal: "Kara Velinin maksadı beni adam dövmeye alıştırmamaktı. Kimbilir kendisi ne kadar dayak yiyerek efendinin zalimi ne demek olduğunu anlamıştı" der.

Ali Ekrem "Namık Kemal„

Namık Kemal'in İdealizmi

Namık Kemal'in sesi, harp meydanlarında bir orduyu harekete ve hücuma hazırlıyan boru sesleri gibi memleketin ufuklarında derin akisler yaptı ve bütün münevver insanların vicdanlarında uyuklıyan duygulara içten içe bir şuur titreyişi getirdi. O lâhutî ses, bu yüksek tesiri, şüphesiz, taşıdığı idealin kuvvetinden alıyordu. Hegel'in dediği gibi: «insan ihtiras sahibi olmadıkça, büyük işler yapmıya ve büyük eserler yaratmıya muktedir degildir. Ve yine Alman şairlerinden Gerhard Hauptman'ın söylediği gibi: «bir fikir ne kadar doğru olursa olsun ihtirasla ifade edilmiş olmazsa bu fikrin dünyaya hâkim olması mümkün değildir.» Kemal'in büyük bir idealist olduğu münakaşa edilmez bir hakikattır, hatta kanaatımızca o, ihtiraslı bir idealist « *idealist passionné*» idi. Bir insanın idealist olabilmesi için psiko-fiziyolojik ve sosyolojik bir takım şartların bulunması icap eder. Her şeyden önce şunu kabul etmek lâzımdır ki bir idealist, idealist olarak doğar, yani idealist olacak kimseler daha doğuşlarından muayyen bir takım biyolojik vasıfları haizdir. Yalnız bu idealin kaynağı yine cemiyettir. İdealistlerin ideallerindeki renk ve şekil doğrudan doğruya cemiyetin eseridir. Biz idealist Namık Kemal'in piskolojisini tahlile girişmezden evvel onun şahsiyetinde bir vatan idealinin açılmasını hazırlıyan sosyal muhiti ve sosyal şartları gözden geçireceğiz :

Hiç tereddütsüz, bedihî bir hakikat olarak, kabul edebiliriz ki: bütün insanlar gibi büyük adamların, yüksek idealistlerin, kahramanların, peygamberlerin, dünyaya geldikleri zaman, kanlarında taşıyıp getirdikleri şey sadece, renksiz, şekilsiz, hüviyetsiz bir

takım temayüllerden, reaksiyon kabiliyetlerinden, tavr ve hareket istidatlarından ibarettir. Yeni doğan bir çocuğun bünyesi, istikbaline ait, bir tek şey taşımaktadır: Muhitinden gelen tenbihlere karşı kendi enerjisini idare edecek ve böylece bir takım *Komporumanlar kompleksi* meydana getirecek bir kabiliyet! Bundan başka hiç bir rengi, hiç bir şekli, hiç bir hüviyeti olmıyan bu enerji *mekanizmasına* renk, şekil ve hüviyet verecek olan şey yalnız içtimaî muhittir.

Bugün doğumunun yüzüncü yılını kutuladığımız büyük adam da 1840 da Tekirdağ'ında dünyaya geldiği zaman ne Osmanlı idi, ne dindardı, ne de vatanperver! Bunun aksini iddia etmek bu günkü müsbet zihniyete tamamile aykırıdır. *teolojik* düşünüş, insanların, bütün mukadderat plânları önceden çizilmiş olarak dünyaya geldiğini kabul eder. An'ane, büyük islâm peygamberinin daha doğar doğmaz "dudakları deprenerek kelâm söylediğini ve ümmeti için allahtan necat ve selâmet niyaz ettiğini„ nakleder.

Bugün realiteye uygun bir *lejand*, bize, büyük vatan peygamberinin ancak can verirken «ah vatan, ah vatan!» diye haykırdığını nekledebilir, fakat doğarken feryadlarında böyle bir sesin aksettiğini iddia etmek gülünç ve mantıksız olur. Bunun için ben burada «Namık Kemal»i her şeyden evvel içtimaî bir hadise olarak tetkik etmek istiyorum. Cemiyette zuhur edecek olan büyük adamları, henüz meydana gelmeden keşf ve ilân, yani kâhince bir sezişle, çıkacak büyük adamı bütün hüviyetile tesbit etmek mümkün olmasa bile onların zuhuru hiç bir zaman bir sürpriz değildir. Bunun için, içinde yaşanılan sosyal muhitin şartlarını, ve sosyolojinin muayyen olan nizamını bilmek lâzımdır. Çünkü bütün hüviyetlerile, onları yoğuran ve şekillendiren, cemiyettir.

Umumî harbin sonunda, mütareke devresinde, Türkiyenin içtimaî *atmosfer*inde yüksek bir tazyikin duyulduğu bir sırada cemiyette dolaşan ruhun ne olduğunu, o zamanı yaşıyanların hepsi hatırlıyabilirler. Devlet bütün otoritesini, ordusunu, silâhını, istiklâlini kayıbetmiştir. Vatan haritası, harpta galip gelen istilâcıların makasları altındadır. Yer yer düşman orduları temiz topraklarımıza yayılmıştır. Ferdî kudret, sonsuz bir acze düştüğü zaman, yalnız hayalin, *metafizigin ve mistisizmin* kanatları altına sığınır. O sıralarda, bu günkü gibi hatırlıyorum, yurdun bu derin ıztırabile yürekleri kanıyan bazı arkadaşlarla toplanır bir takım hayaller kurarak, daha doğrusu kendimizi, realiteden uzaklaştırıp, muhayyilenin yarattığı âlemlere fırlatarak teneffüs etmek ve yaşamak imkânlarını arardık:

— Ah ne olurdu! Şimdi göze görünmiyen bir insan olabilsek! olsaydı, o zaman neler yapardık, neler yapardık! Ve

hakikaten bu mistik prensipten başlıyan hayallerimizle ne büyük zaferler ne sonsuz başarılar elde ederdik. Vatan haritasını parçalamak için ellerinde makaslarla, ameliyat masasına geçen bütün büyük diplomatlar birer birer yola gelir veya yok olur ve Türkiye bütün şan ve şerefiyle yeniden hayat bulurdu. Bu hayaller yalnız birkaç arkadaş arasında yaşatılmıyordu. Sinirleri gerilen, enerjileri büyük bir tazyik altında kıvranan bütün Türklerin ruhunda, muhayyilelerinin kuvveti ve genişliği nisbetinde, bir takım fikirler dönüp dolaşıyor, arzu ve ümit radiyasyonları dalgalanıyordu. İçtimaî ruhun bu büyük ıztırabı elbette büyük bir kahraman doğuracaktı. Bu kahraman "Mustafa Kemal" oldu. Vatan haritasının başına geçen diplomatların elinden makaslarını alıp büyük bir sükûn ve itidalle onları kılıflarına sokmıya zorlıyan kuvvet bizim kurduğumuz hayaldeki gibi göze görünmiyen bir adam değildi. O "Mustafa Kemal" adiyle memleketin bağrında, kamusal vicdanın bütün ateşini, bütün tansiyonunu sarsılmaz bir çelik iyman hâlinde ruhunda toplıyan ve "İsmet İnönü" adiyle Lozanda vatanın namus ve ısmetini müdafaa eden şahıslaşmış bir Türkiye oldu.

Namık Kemal'in zuhurunu tanzimat devrinin içtimaî hareketleriyle izah etmek zarurîdir. Fakat biz burada, Cümhuriyet inkilâbına kadar gelen sosyal oluşun daha kökten bir izahını aramak istiyoruz. Sosyolojî; demokrasilerin doğuşunu, *otoritenin* ferdileşmesile husule gelen *teokratik, feodal*, ve *plütokratik* rejimlerden sonra bütün ruhanî ve cismanî kuvvetleri elinde toplıyan monarşilerin bir kanun halinde, yanılmaz bir vetire ile, nasıl inhilâle uğradığını izah eder:

"Bu hâdiseyi göze çarpar bir şekilde yedinci asır sonlarında eski Yunanistanda görüyoruz. O devirde, kuvvetli şahsî otoriteye dayanan mühim krallık yalnız Ispartada var. Isparta krallığı bile, eski *Homiros* devri krallıklarına nisbetle çok farklıdır. *Doryen* ve *Acheen* istilâları eski siyasî kadroları yıkıyor, her yere yeni bir kararsızlık sokuyor, yeni yeni *Koloniler* kuruluyor: Eski vatanlarını, eski âdet ve an'anelerini kaybeden bu Koloniler yeni bir hayat yaşamağa mecbur oluyorlar: *Croiset* (*Democraties antiques*) adlı kitabında diyor ki:

(O andan itibaren, Yunanistanın aileye ve ziraata dayanan hayatı sona eriyor. Büyük şehirler doğuyor ve bu şehirlerde iptidaî kılan bağları çözülüyor, insanlar arasında yeni münasebetler başlıyor. Fertler seyahat ediyor, denizlerde dolaşıyor, *Homiros* devrinde meçhul usullerle iş yapıp zengin oluyorlar, mübadele artıyor endüstri başlıyor, zenginlikler çoğalıyor, zekâlar inceliyor, faaliyet sahaları genişliyor. Ferdî hak duygusu daha kuvvetli, daha

sarih oluyor. (Sosyoloji - Necmeddin Sadık) ve bütün bu yeni hayat kaynaşması demokrasilerin doğuşunu hazırlamaktadır.

Son asır demokrasileride ayni sebeplerin tesiriyle meydana gelmiştir: Ekonomik faaliyetlerin gelişmesi, cemiyetlerin birbiriyle kaynaşması, nüfus çokluğu ve fertler arasındaki münasebetlerin sıkılığı demek olan manevî kesafet bir memlekette müsavat duygularının yayılmasına, genişlemesine tesir eden en mühim amillerdendir.

Türkiyede bugünkü demokrasinin doğuşu da tamamile sosyal sebeplerin tarihî gelişimi ile aydınlatılmak icabeder. Bu hareketin başlangıç noktası olarak gösterilen tanzimat, kanaatimize göre yalnız resmî teyide mazhar olmuş bir merhale sayılmak lâzımdır. Cemiyetin bünyesinde daha eskidenberi bir (*yeni ve eski*) savaşının devam edip geldiğini görüyoruz. Yeni ruh, yeni hayat, cemiyeti en sonunda demokrasiye götürecek olan yeni hamle, eskinin mukavemeti içinden, henüz kıvam ve salâbetini kaybetmemiş olan eski an'anelerin çatlakları arasından yavaş yavaş durmadan yürümektedir.

On sekizinci asrın ilk yarısında (*Lâle devri*) diye şöhret alan devirde yani III üncü Ahmedin padişahlığı ve Nevşehirli İbrahim paşanın sadareti esnasında içtimaî hayatta bir takım yeniliklerin kımıldamaya başladığı görülüyor.

Tanzimattan evvel Garplılaşma hareketlerini büyük bir vukuf ve salâhiyatle tetkik eden yeni ve yakınzamanlar tarihi doçenti Enver Ziya Karal: "bu devrin, şimdiye kadar yapılan izahlara göre manasız bir zevk ve sefa veya lüzumsuz bir israf devri olduğuna hükmetmek icabediyor. Yeni bazı mütefekkirlerimiz ise Lâle devrinin Türk sanatında bir rönesans olduğunu ileri sürüyorlar, her iki izahtada mübaleğa vardır. Kanaatimizce, Lâle devri, her şeyden evvel yeni bir yaşamak zihniyetinin sembolünden başka bir şey değildir. Hayat ve tabiat ile insanın barışmasını ifade eder, diyor [Tanzimat S: 19]

Filhakika bir cemiyetin zühdî bir hayatdan *pozitif* bir hayata geçmesi açıkça bu devirde başlıyor; cemiyetin *teokratik* bünyesi yavaş yavaş sarsılıyor, maşeri vicdan gökten yere iniyor, Avrupalılarla münasebetlerimiz artıyor, Fransaya ilk sefir gönderiliyor. Avrupadan sefirlerle birlikte âlimler, edipler ve ressamlar geliyor; Matbaa açılıyor, kitaplar basılıyor. İşte bu temas ve münasebetlerdir ki cemiyetin bünyesinde bir yeni hamlenin doğduğunu gösterir. Enver Ziya, tarihçi bir zihniyetle ıslahatın "klâsik bir tabirle ancak yukarıdan aşağıya„ geldiğini «ya açık fikirli padişhların ve yahut padişahların himayesine mazhar olmuş hamiyetli ve dirayetli vezir-

lerin işi» olduğunu kabul etmektedir. Halbuki sosyoloji, tütün inkılâplaların ilk önce cemiyetin karanlık vicdanında hazırlanmakta olduğunu ve bunun ancak sosyal vicdanı temsil eden fertlerde aydınlık bir halde sezildiğini izah etmektedir. İleri gelen fertler tarafından empöze edilmesi ancak cemiyetin yöneldiği akışın onlar tarafından sezilmiş olmasındandır. Bu esas kabul edildikten sonra bu adamların bir vezir veya bir padişah olabileceği gibi bir san'atkâr, bir edip veya şair, bir ilim adamı dahi olabileceği üzerinde münakaşaya lüzum yoktur.

Bir cemiyete hulûl etmiş olan yeni bir ruh, ilk önce o sosyetenin havasında pek müphem olarak sezilen bir şeydir; gizlidir, kapalıdır, muvazaalıdır. Üstünde eskinin kabuğu, eskinin rengi ve biçimi vardır. Fakat yine kendisini hissettirir ve eski zihniyeti kocundurur. Fakat bu ruh yavaş yavaş başlar. Yeni hayatın etrafında yeni kıymetler sistemi teşekkül etmekte ve organlaşmaktadır. Yeni filizlenen ideolojiye inanmış olanlar şu tarzda düşünürler :

«Eski düşünüş sistemi tamamile batıl ve hilelidir. Bunu devam ettirmek isteyenler, buna kıymet verenler sırf bazı şahsî menfaatları endişesile devam ettirmektedirler. Bunlar ister din adamları, ister siyaset adamları olsun kurmuş oldukları saçma ve düzme fikirlerden örülmüş tuzak içinde kendi menfaatlarını avlıyarak yaşamak, rahat ve iyi yaşamaktan başka bir şey düşünmemektedirler. Bunun için halkı kandırıyorlar ve arkalarından sürüklüyorlar. Bunlar «örümcekli kafalar» dır. Yahut, daha ileri giderek: melun ve rezildirler, hain ve alçaktırlar.

Eski kıymetler sistemine bağlı olanlar da buna karşılık hemen ayni tarzda izahlar yaparlar. Yeni sistemin kahramanları abdal, züppe veya serseri bir takım zıp çıktılardır. Asıllarını inkâr eden haramzadelerdır. Maksatları kötülüktür. Kendi ipliklerini boyamak için iyi, doğru, güzel . . . ne varsa yıkıyor, kırıyor, batırıyorlar. Bunlar mukaddesat falan bilmeyen zevksiz, ahlâksız, dinsiz adamlardır . . .

Biz, Osmanlı tarihinde daha 18 inci asrın başından beri bu kıymet değişmelerinin başlamış ve memlekete yeni bir ruhun, yeni bir hava nın Avrupa kanalıyla yayılmakta olduğunu görüyoruz.

Ahmet III devrinde başlıyan yeni cereyanın kendisinden sonra gelen Mahmut I, Mustafa II, Abdülhamit I ve nihayet Selim III ve Mahmut II zamanlarında askerî islahatlar şeklinde tezahür ederek eskinin mukavemetile çarpışa çarpışa ilerlediğini, devlet teşkilâtında, teknik, kültür, ekonomi, sıhhat, bilgi, lisan, san'at ve edebiyat sahalarında bir çok yeniliklerin kabul ve tatbik edilmekte ve yerleşmekte olduğunu görüyoruz.

19 Uncu asrın başlarında Avrupada büyük sanayiin gelişmesi, nakil vasıtalarının tekâmülünü Avrupanın Türkiye ile daha sık ve daha yakından temasını mucip oldu asırlardan beri islâm medeniyet kültürünün dinî havası içinde kökleşmiş itiyatlarına gömülü yaşıyan Osmanlı İmparatorluğunda da şiddetli bir takım anaforlar meydana getiriyordu.

Cezayir ve garbî Trablusdan başlıyarak bir taraftan Mısır ve Yemeni, Basra ve Bağdadı kuşatan diğer taraftan Macaristan sınırlarında nihayet bulan bu dev cüsseli İmparatorluk, arz'ın üçüncü devirlerinde yaşıyan uzun ve hantal kuyruklu, büyük gövdeli ve küçük başlı acayip bir mahluka benziyordu. Bu İmparatorluğun bilhassa garple tokuşan yerlerinde yeni kımıldanmalar başlamıştı. Çarlığın hiç durmıyan baskısı devleti biran rahat bırakmıyor, buhar sanayiini tatbik ederek ekonomik faaliyetlerini artırmış olan diğer Avrupa devletlerinin iktisadî yayılışları hiç kendisini hissettirmeden Rus tazyikinden daha yıpratıcı bir şekilde memleketi içten içe kemiriyordu. Kars, Varna, Cezayir birer birer elden çıkıyor ve millî benliklerini idrâke başlamış olan unsurlarla meskûn yerlerde devleti hiç durmadan rahatsız eden hareketlerin ardı arası kesilmiyordu.

Zaten asırlardanberi devam ede gelen bütün bu gerileyişler her Osmanlı Türkün ruhunda tedavi olunmaz bir *itilme=refoulement* husule getiriyor ve Frenkler karşısında bir *aşağılık duygusu kompleksi* gittikçe kökleşiyordu. Gözler geçmiş zamanlara dönmüş, yayılış ve yükseliş devirlerinin menkibelerinde teselli aramaktadır.

Fransada büyük gürültülerle yerleşmiş olan demokrasi rejiminin akisleri de bu devirde his edilir veya edilmez şekillerle içtimaî vicdana tesir etmektedir. Tanzimat, bir asırdan beri cemiyetin meşimesinde teşkkül etmekte olan hayatın doğuşunu teyit ve ilân eden ilk sesdir.

Her inkılâbın başında bulunanlar o hareketi cemiyetin son ve katî merhalesi olarak kabul etmek gafletine düşmüşler, hattâ bir takım naslarla sosyal hayatın dinamizmine set çekmek istemişlerdir. Halbuki sosyal hayatın kendiliğinden öyle bir oluşu vardır ki bugün yepyeni bir takım kanun maddelerile kesilip biçilerek sosyeteye uydurulan kalpların bir müddet sonra, ileriliyen ve gelişen hayatın önünde gülünç bir şekil aldığı görülür. Cemiyetteki bu daimî oluşun refleleri, vicdan'ları sosyal muhitin tesirlerini en çok duyan fertlerde derin akisler husule

getirir. Onlar büyük reformatörler, sanatkârlar, şairler... dir. Tanzimattan sonra, gittikçe artan manevî kesafetten bu tarzda büyük şahsiyetlerin doğması zarurî idi, bunlar her sahada doğdular. Fakat bu inkılâp, en gür ve en beliğ ifadesini «*Namık Kemal*» in sesinde buldu. Bu itibarla *Namık Kemali* her şeyden evvel içtimaî bir hâdise gibi tetkik etmek hiçte yersiz bir hareket sayılamaz. Onun, bütün vicdanlarda derin akisler bırakan sesinde, cemiyette kendisini gittikçe kuvvetle hissettiren yeni ruhun tesirleri bariz bir şekilde görülür. Teokratik bir devletin demokratik bir devlete inkılâbının en sarih ifadelerini onun yazılarında hattâ hareketlerinde görüyoruz. Bazen içimizde müphem bir takım duygular kaynaşır ki muayyen bir takım kelimelerin kalıbına sokamadığımız için karanlık bir şekilde kalırlar. Böyle bir zamanda bu duygularımızı anlatan bir kelimeye, bir cümleye rastlarsak sanki vicdanımızın karanlık bir noktası bir ışıkla aydınlatılmış gibi olur. İşte Kemalin vatan, millt, hükûmet ve istibdat hakkındaki manzum veya mansur yazıları mâşeri vicdanın bu karanlık duyguları üzerine bir projektör ışığı gibi tesir yaptı. O devirde henüz Türk cemiyetinde şekil bakımından konulmuş olan (*tez*) monarşik ve teokratik mahiyetteki idare idi. Kemal (*hürriyet*) fikrile monarşiye (*vatan*) fikrile de teokratik idareye karşı bir (*anti tez*) vazetmiş ve böylece, ancak istiklâl harbinden sonra katî bir (*sentez*) haline gelebilen demokratik ceryana ilk şuurunu vermiş oluyordu.

Namık Kemalde vatan ve hürriyet fikirleri bile tam bir vuzuhla tecrid edilmiş sayılamaz. Onda Müslümanlık, Osmanlılık, Garplılık, Türklük, Meşrutiyet, Müsavat . . . fikirleri bir kaos halinde hemen hepsi de zinde bir halde kaynaşıyordu. Bu da cemiyetlerin intikal safhalarının zarurî bir neticesidir. Böyle devirlerde cemiyetin nereye gittiği, ne olacağı katî bir sarahatla kestirilip atılamaz.

Bununla beraber onun vicdanında sarahatle sezilen bir şey vardı ki, oda, otokrasinin çekilmez bir yük haline gelen tazyiki idi. Zaten bu tazyikin şiddetle hissedilmesi bile monarşik mahiyette olan otoritenin yıkılışına bir delildir. Ayni otorite bütün içtimaî vicdanın bir reflesi olduğu zaman yani teokrasinin kuvvetli safhalarında hiçde bir yük, bir tazyik manzarası arz etmiyordu. Ancak içtimaî vicdandaki istinadgâhını kaybeden otoritelerdir ki, kendilerini böyle bir yük halinde hissettirirler. Dürkaym'ın dediği gibi ferdler ancak *Kamusal bir istipdad'a* boyun eğerler. Yavuz veya Kanunî devirlerinde gelmiş olsaydı Namık Kemal hiçte bir Vatan ve Hürriyet fedaîsi halinde zuhur etmi-

yecek ve belki kendisine mistisizmin sınırsız derinliklerinde sığınacak bir âlem arıyacaktı. Kemalin yaşadığı devir bir (*Namık Kemal*) bekliyen devirdi. İçtimaî te'yide mazhar olan bir otorite hiç bir cehit sarfetmeden hüküm sürer, fakat zaafa uğrıyan otoriteler kendilerini ayakta tutabilmek için büyük bir cehit ve kuvvet sarfetmek zorunu duyar. İşte o devirdeki otoritelerin birer tiran, müstebit şeklinde görünmeleri bundandır.

İşte bu istibdat - hürriyet tezadı içinde yüksek bir idealizmin yıldırımlarını taşıyan Kemalin sesi, cemiyetin vicdanında sonsuz ve ebedî akisler uyandırıyordu. Bir gün gelip bir şehinşahı cihanla bir çobanın müsavî olacağını berrak bir ifade ile anlatan büyük vatan şairi kuvvetli hadsile devrin ideolojisini sezmiş ve sosyetenin yönelmiş olduğu istikameti göstermiştir.

(*Gaultier*) ye göre: ideâl, insana kendini olduğundan başka türlü, yani ihtirasla arzu ettiği bir takım vasıflarla, henüz onlara hakikaten malik olmadan, v a s ı f l a n m ı ş zannetmiye müsaade eden bir hayal, bir mevhumedir. « Fakat çok kere bu hayalin hassası, insana, kendisine atfettiği bu vasıfları kazanmıya ve gerçekten o olmadığı ve fakat kendisini zannettiği hale gelmesine yardım etmesidir. Kendi üzerinde bir takım hayallere kapılmak, kendisini, kendisinden üstün görmek melekesi .. insanı, üstün gördüğü hale getirmeğe yardım eden budur. İşte idealin esası da bundan ibarettir. İnsan bile bile kendi kuvvetlerinin üstünde bir işi üzerine almaz, daima zafere katî inanışı ve teşebbüslerinin meydana getirilmesi için zarurî olan vasıfları ona veren hayâl, ancak onu yeder, götürür.»

Büyük vatan kahramanı atılmış olduğu savaştan her halde zaferle çıkacağına, ideelinin tahakkuk edeceğine kuvvetle inanıyordu. Çünkü bu ideâl, bir *utopie*, bir ham hayâl değildi. Bilâkis sosyal hayatın akışı, çağdaş sosyetelerin tahakkuk ettirmiş olduğu nizamlar bu ideali el ile dokunulur derecede açık bir realite haline getiriyordu. Eski devirlerin kâhinleri veya bilgiçleri yeni bir peygamberin geleceğini, yeni bir dinin kurulacağını önceden sezerler ve halka haber verirlermiş. *kıs bin saide* bir hutbesinde Muhammedin geleceğini haber veriyor, onun gölgesinin üzerlerine düşmekte olduğunu söylüyordu. Kemâl de cemiyetin havasındaki bu elektriklenmeden duygulanıyor ve yıkılan bir devrin kesîf yığınları arkasından yeni bir oluşun kımıldanışını seziyordu. (*kıs bin saide*) nasıl : " Ben eğer o peygam-

berin devrine yetişemezsem kendimi bahatsız sayarım, ne mutlu ona yetişenlere!..„ demişse Kemal de:

Ölürsem görmeden millette ümmid ettiğim feyzi
Yazılsın senki kabrimde vatan mahzun, ben mahzun !..

diye inlemişti. Yalnız, o bir reformatör değildi. Onun şimşek gibi çakan, gök gürlemesi gibi akisler yapan düşünce ve söz hamleleri bu yeni oluşu tahakkuk ettirmek için kâfi değildi. Eğer onun vatan ve millet idéali, pek yakın bir zamanda yaygın bir realite haline gelecek bir hayatın ifadesi olmasaydı, onu tam manasile bir *Psychose de revendica ion* tipi olarak göstermek mümkün olurdu. Zaten, onun aziz şahsiyetine en küçük bir hürmetsizlik fikri olmaksızın, biraz da ondaki marazî hassasiyeti psikopatoloji bakımından tahlil etmeyi ilmî bir etüd için lüzumsuz görmemekteyim.

Psikopatooloji âlimlerinin kabul etmiş olduğu marzî tiplerden biri olan revendcation psikozu şöyle tarif edilmektedir: «Zihne, musallat bir şekîlde kendini empoze eden, inhisarcı bir sabit fikrin hakimiyeti ile muttasıf kronik, sistematize bir psikozdur ki, bütün faaliyeti açıkça marzî bir istikamete yöneltir ve onu tesadüf edilen engellere göre heyecanlandırır, Bunun da egoist ve altrüist tipleri vardır ki bilhassa ikinci neviden olanlarda bir mücerred fikir hakimdir ve ilimlere, filozofiye, politikaya ve dine dair nazariyelerle kendini gösterir. Başkalarile daimî bir kavga halinde bulunan egoist tiplerin aksine olarak bu berikiler diğergâm meşguliyetlerin tesiri altında, zararları yalnız kendilerine veya perişan ettikleri ailelerine olmak üzere, ekseriya zararsız hayalperestler hattâ kerim ve alicenap insaniyet dostları *Philanthrope* dırler.

Cihanın bahtını, ikbalini hep payımâl ettim,
Hamiyet meslekinde terki evlâdü ıyâl ettim,
Hayatımdan muazzezken vatandan infisâl ettim,
Sebatı azme hail bir deni dünya mı kalmıştır?..

diyen Namık Kemâl hakikaten yüksek ve mukaddes bir ideâl - bunu, kendisine musallât bir sabit fikirle de mukayese edebiliriz - uğrunda bütün varlığını, evlâdü ıyalini perişan bir hale koymuştur. *Duma* [1] der ki « Filhakikika çok defa onların heyecanları, her vasıta ile tahakkuk ettirmeğe çalıştıkları *ütopi* lerine, bağlılıkları onları

[1] Parisin « Sentan » hastanesinde Psikopatoloji dersleri veren, hocam Düma, Fransanın büyük psikoloji âlimlerindendir.

tehlikeli bir hale sokar: (*Fanatik* ler, *mistik* ler, kral katilleri gibi...„ Kemalin istipdada karşı çekilmiş bir kılıç olduğu malumdur:

İttihad ettikçe amma başına zalimlerin
Yıldırımlar yağdırırdın fikri hürriyet gibi...

diyen Kemalin heyecanları kendisini hiç bir zaman mantık ve belâgatin dışına çıkaracak bir gayri tabiîlik göstermemiştir. *Duma*; *Delmas* la beraber kabul ediyor ki *revendicateur* lerin en diğergâm tezahürlerinin arkasında bile kendilerinden bahsettirmek, öne geçmek, her kesi hayrette bırakmak ihtiyacı.. gibi Temayüller kolayca görülebilir Halbuki biz Kemali böyle bir *arka düşünce* beslemiyecek kadar ideali içinde kaybolmuş görüyoeuz.

Capgras ve *serieux* ise bu psikozu iki daimî alâmetle vasıflandırabileceklcrini söylüyorlar ki onlarda: hâkim fikrin şiddetli ve musallat karakteri, ve musapların zihnî faaliyetlerlndeki taşkınlık..

Onları zebun eden fikir bir dakika kendilerini rahat bırakmaz, kendi davalarını kazandırmak arzusu, heyecanları şiddetini artırdıkça daha tehlikeli bir hale gelir ve kendi menfaatlerile hiç ilgilenmeden servetlerini. hürriyetlerini, hayatlarını feda etmekte tereddüt emezler; filhakika:

Baisi şekva bana hüznü umumidir, Kemal!
Kendi derdi gönlümün billâh gelmez yadıma..

Felek her türlü esbabı cefasın toplasın, gelsin;..
Dönersem, kahpeyim millet yolunda bir azimetten...

Gönlüme, ahvali halkın rahatı etti haram
Olmasın bîmarhane âkıle yarab makam..

Vakfeyledim vücudumu ben rahı millete
Bezleyledim hayatımı fikri hamiyete

Sözlerile Kemalin de, kendisini esareti pençesine almış gibi görünen bir fikir uğrunda servetini, rahatını, ikbalini, ailesini, hürriyetini hattâ hayatını bile feda edecek kadar coşkun bir heyecan içinde olduğunu biliyoruz.

Doktor (*Morice Dide*) isminde bir müellif de *Les iddalistes Pasionnés* adlı eserinde, cemiyet sahasında yüksek bir ihtirasla, bir ideâl uğrunda koşan bazı şahsiyetleri yukarıda izah ettiğimiz pisikoz'un hududu içinde göstermektedir. Fakat Namık Kemalin, hiç bir

aksaklık verimyen dürüst mantıkı ve onun hususî hayatı hakkında mevcut olan bilgimiz, kendisine böyle Patolojik bir vasıf isnad etmekten bizi men'etmektedir. Fakat ayni devrde yaşayan "*Ali Süavi*„ için böyle bir kuküm vermek hususunda daha uygun vesikalara malik bulunuyoruz.

Biz Kemâlde, *megaloman* olmaksızın, bir mâbud kuvvetinin enkarne olduğunu ve bu kuvvetin kendisi tarafından da his edildiğini görüyoruz. Onun diğergâm bîr revendikatör olarak psikopatolojik bir tip şeklinde mutalâa edilmesine mani olan şey ruhunun hassas bir diyapazon gibi cemiyetle beraber ihtizaz etmesi, ve hamlelerinin, cemiyetin yönelmiş olduğu cihete doğru sevkedilmiş bulunmasıdır. hâl içinde negatif olan Kemâlin ideâli, istikbalin en meşru ve tabiî bir realitesi olarak belirmiyecek olsaydı onu bugün bir *enterpretan* veya bir *revendiktör* tipi olarak tanıyacaktık.

Muhakkak olan bir şey varsa o zamanın hayatına intibak etmiş, mesud ve rahat yaşıyan bir takım *Oportünist* ler nazarında Kemalin durumu pek normâl görülemezdi.

Cihan harbi içinde Karamanda vefat eden şair ve hatip Hüseyin Kâmi anlatmıştı:

İkinci meşrutiyetin ilânı günlerinde eski vezirlerden birinin ziyaretine giderler. Günün hadiselerile hiç bir ilgisi kalmamış olan bu vezirden, geçmiş hatıralarına ait - bazı şeyler sorarlar. Bu arada: — Namık Kemâl beyi tanıyormusunuz? Nasıl bir adamdı? derler. Vezir hatıralarını yoklar ve Kemali pek iyi hatırlar: — Evet, tanıdım bu genci, der. Bir zamanlar benim maiyyetimde bir dairede çalışıyordu. Zeki ve müstaid bir gençti, güzel bir kalemi vardı. Bir gün kendisine nasihat ettim. Sakın bu kalemini devlet aleyhinde, Efendimiz aleyhinde kullanma, dedim. O, beni dinlemedi, taşkınlık yaptı. Rezil oldu, bednam oldu.

Hüseyin Kâmi ilâve ediyordu: — Dışarıda akın akın halk, ellerindeki bayraklar arasında Kemalin resmini taşıyarak: — Yaşasın Kemâl, yaşasın Vatan!.. seslerini gök gürültüsü gibi uzaklara aksettirirken, olup biten vakıalardan haberdar olmıyan ihtiyar, şuuru za'fa uğramış paşa, titrek ve ölgün sesiyle hâlâ: "rezil oldu, bednâm oldu..„ diye söyleniyordu.

Bir idealin doğmasında en esaslı psiko fizyolojik şart olarak teessürî halleri görüyoruz. Zaten bu hususta bir çok psikoloğlar müttefiktir. Yüksek bir teessürü haiz olmıyan bir insanda idealin doğmasına, sistemleşmesine ve bir eser olarak ortaya çıkmasına imkân yoktur. Fakat ilk şart olarak aldığımız bu *affectivitee* "*teessüriyet*„ doğrudan doğruya bir ideali yaratmıya kâfi değildir. Mizaç-

ları itibarile bu vasfı haiz olanlar ruhlarında daima bulanık, belirsiz bir iztirabın yükünü taşırlar. Alıngandırlar ve bu alınganlıkları kendilerini muhitlerile daimî bir uygunsuzluk içinde yaşatır. Bunların hepsi de « negatif » tiplerdir. İçinde bulundukları cemiyetin bütün kıymetlerine karşı sırtlarını çevirmişlerdir. Ben buna « negativizm » adını veriyorum. Fröyd'ün *Refoule* dediği *Krecmer* in *şizoit* lik diye gösterdiği tipler hep bu negatiflerden başka birşey değildir. Bunlar sosyete içinde normâl bir hayat geçirirler, her kesle münasebette bulunurlar, konuşur ve gülüşürler; fakat hakiki (*Ben*) leri bütün bunlara yabancıdır. Garip bir küslük içinde kendi kabuklarına çekilmişlerdir. Her şeyden el çektiklerini, hiç bir şey istemediklerini söylerler. Bunlar cemiyetin nazlı ve şımarık çocuklarıdır. Kendi arzularını empoze edemedikleri için ruhları kahrü sitemle doludur. Edebiyatımızda bu ruhî hali ifade eden bir çok manzum parçaları gösterilebilir:

Elinizden elinizden, kurtulaydım dilinizden,
Yeşil başlı ördek olsam, su içmezdim gölünüzden

diyen halk şairi bu ruhî halin en tipik bir örneğini vermiştir. Yine diğer bir halk şairinin; şu:

Bursa valisile ferman göndeiüp
Mısıra sultan etseler de istemem

teranasi de ayni mahiyettedir.

Ziya paşanın:

Derde uğrar kim sadakat etse elbet devlete
İstikamet mahzı cinnettir bu mülkü millete

beyti bir negativizmin ifadesi olduğu gibi Kemâl de:

Görüp hükkâmı asrı münharif sıtku selâmetten
Çekildik izzetü ikbâl ile babı hükûmetten

sözlerile ruhundaki negatifliği göstermiştir. Bir türlü laf anlamıyanlara karşı yaka silkerek: "Allah belânızı versin, ne haliniz varsa görün! lânet olsun!„ diyen bir adamın hali de bundan başka bir şey, değildir. Bu bir (*röfulman*) halidir. Kendi enerjisinin yayılmasına imkân vermiyen engeller karşısında bir içe bükülme, bir geri çekilmedir. Bu enerji orada boş durmıyacaktır. Ya ruhî müvazenenin çerçevesini parçalıyacak veyahut yüksek ve geniş bir mücerretler sahasına atılarak bir « ideâl » halinde tecelli edecek tir.

Dinî, siyasî, içtihmaî ideallerin, hattâ bir cinsiyet ideali olan aşkın doğuşu ve sistematize oluşu böyle bir içe bükülüşün, bir itilişin neticesidir.

Namık Kemalde vatan idealinin doğuşu :

Bir idealin doğuşu demek, bir "*negativizm*" in sistematize oluşu demektir. Böylece, tıkarmış kalmış olan enerjisine bir boşanma sahası bulan (*negatif*) artık bir idealist olmuştur. Negatif kendisine bir mağdur, bir şehid, bir aziz rolü, değeri anlaşılmadığı için sahneden çekilmiş bir kahraman tipi izafe eder. İdealist ise aktif bir sahaya geçmiştir, tecavüzî bir vaziyettedir. "İdeâl" onda bir "tez" olarak teessüs ederken tabiî olarak karşısında yıkılacak, uğraşılacak, hücum ve tecavüz edilecek bir "*antitiz*" de kendiliğinden meydana çıkar. Hassasiyeti faâl bir tecrid makinesi haline gelen negatif, hadiselerin (caos)u içinden kendi düşmanını bulur, çıkarır ve bu suretle sistemleşen negativizm bir idealizm şeklini alır. Biz bu ruhî mekanizmayı yirmi beş seneden beri termodinamik prensiplerile izah hususunda ısrar ettik. Bu prensiplerden ikincisi ve bizce en ehemmiyetlisi olan "kudretin düşmesi" veya "karno" prensipidir. Isı kudretinin iş şekline geçebilmesini izah eden bu prensibe göre bütün mihanikî işler, veya işleyişler ısı kudreti "*energie calorifique*" nin yüksek tansiyondan aşağı bir tansiyona geçmesi, yani düşmesile meydana gelebilir. Biz bu prensibi, olduğu gibi, psikolojik faaliyetlere de teşmil ettik. Dikkat, tedaî, hüküm, muhakeme, hayâl, icad ve ibda... ilâh gibi her ruhî işleyiş mutlaka asabî kudretin yüksek bir tansiyondan aşağı bir tansiyona düşmesile mümkün olabilir. Yüksek tıkanışlar, derin elem ve iztirap buhranları doğuran yüksek bir asabî tansiyonun ifadesidir. Bu gergin enerji bir boşanma sahası bulduğu zaman en yüksek ruhî faaliyetler hükümler, kararlar, icatlar meydana gelecektir. İşte ideâller enerjinin ancak böyle yüksek bir düşmesile doğmaktadır. Vaktile Konyada büyük mütefekkir Naci Fikret tarafından çıkarılan Yeni Fikir mecmuasında ikinci defa olarak basılmış olan « *idealizm-realizm* » başlıklı bir yazımdan şu satırları alıyorum:

« Şu izahattan anlaşıldı ki tabiatin, hususî bir mizaç ve seciye ile teçhiz ederek hayat sahasına fırlattığı bu hasta, nazlı ve şımarık fertler cümlei asabiyeleri hasta ve âfetzede insanlardır. Binaenaleyh bunların uzviyetleri husule getirdiği kudretin kısmı

âzamını muhtacı tamir olan bu cümleleri üzerine, yani dimağlarına sevk ederler, işte bu kabîl insanlarda sık sık elem, iztirap, taharruş husule gelmesi bundan mütevellittir. Bu iztirap içinde boğulan, kıvranan insan kendisini bu kadar sıkan bu âlemin haricinde, kendilerine sükûn ve huzur, zevku safa vâdeden daha temiz, daha ilâhî bir âlem tahayyül etmeğe başlar. işte bu, tekâsüf etmiş bir kudretin bir ideale doğru, bir mefkûre etrafında boşalmasını intac eder ki bu suretle kudretin yüksek sukutundan öyle alelâde insanların kârı olmıyan şayanı hayret ameller meydana gelir. Yeni Fikir 1 şubat 1928 sayı 32„

Yukarıda anlattığımız gibi bir negativizmin sistemleşmesi ancak negatif ruhun karşısında bir anti tezin teşekkülü ile mümkün olur, ve ancak o zaman bir idâl doğar.

Namık Kemâl gibi yüksek *affectivitee* = *teessüriyet* hamulesile yüklü olan *hiperestezik* bir ferdin ruhunda bu ideâl nasıl doğmuştur? Bunu araştıralım:

Ruhunda yüksek bir hassasiyetin negativizmini taşıyan Kemâl, ilk gençliğinden itibaren, şairliğe intisabetmiş ve o devirde eski edebiyatı yaşatan üstatların derin ve engin mistisizminde kendisi için bir şifa aramıştı. Memleketin havası, henüz şuurlaşmamış, karanlık ceryanlarla dolu; Kemâlin ruhu tahlil edemediği, istikamet veremediği duygularla meşbu idi.. Bunalıyor ve bu bunalma gittikçe artıyordu. Bu sıralarda tercüme odasına girmiş, orada, ruhuna garbın ışıklarını uzatan Şinasi ile tanışmıştı... Yavaş yavaş içinde bir şeyler belirir gibi olduğunu seziyor, fakat henüz bunu canlandıramıyordu.

Kendisinde eski ile yeninin çarpıştığı böyle bir devrede, yine eski üstadının sesi bir hâtif sadası gibi çınladı.

Değerli mütetebbi Sadettin Nüzhetin, Süleyman Nazifin etüdünden naklen, Namık Kemâl hakkındaki eserine aldığı şu satırları aynen ben de alıyorum :

“ Namık Kemâl bey, 1279 tarihinde henüz terceme odasına müdavim iken Kâni paşa zade Rıfat bey de kalem arkadaşlarından imiş. O sırada Rıfat bey Petresburg sefareti şubesinde bir kitabete tayin olunur, Namık Kemâl tarafından refikı mugteribine yazılan münşiyane uzun bir mektubun bir fıkrası Leskofcalı Galip beye karşı Kemâlin ne yolda mütehassis olduğunu göstermektedir. Kâni paşazade, İstanbuldan infikâkini müteakip Namık Kemâl, hissettiği elemi iftirakı tuli diraz teşrih ettikten son-

ra diyorki :

" . . . Bu hâlâtın gönlümde kalan ıztırabile mahzun mahzun bir müddet esbabı inbisat taharri eyledikten sonra üstadı celilülmenakip Galip beyefendinin yastık üzerinde bulunan divanı gözüme iliştiğinden derhal sarılıp açınca garip bir haldir ki, iptidayi sahifede:

Olup mecruhi peykânı havadis tairi devlet
Demadem hûn akar çeşmim gibi şehbali milletten

beyti zuhur eyledi. Kıraetten hasıl olan teessürümü nasıl tarif edeceğimi bilemem.

Dünyada ne kadar âlâm ve efkâr var ise cümlesi başıma üşüp bi ihtiyar sokağa fırladım. Tavır ve hareketimi gören mutlaka divane zannederdi.„

Artık Kemâlin *negativizmi* sistemleşiyor, onda bir *tez* halinde ideal teşekkül ediyor.

« İdealin bizim zihnimizde bıraktığı his, bizden bir serap gibi kaçan bir şey olmasıdır ki, tekâmülün ebedî hareketini ifade eder. Bu durmıyan harekîlikte ideal, tekâmülün her safhasında mükemmel bir hayâl gibi çıkar ve yetişilecek, geçilecek bir model gibi realitenin üstünde ve karşısında yükselir. Yine bunun içindir ki ideal bizim kendimizi geçmek ve kendi üzerimize çıkmak temayülümüzden başka bir şey değil gibi görünür. Diğer tabirle ideal, realiteden hoşnut olmıyan insandır, kendisini geçmek hamlesinde, kendini aşarken yine kendisini yakalıyan ruhtur. Burada mükemmeliyet ve ahenk demek, ruhumuzla realite arasındaki ahenk demektir. İdeali realize etmek işte bu ahenge yetişmek, realiteyi temayüllerimizin ve arzularımızın diyapazonile akort etmekdir. Öyle ise ideal, realitenin diyapazonudur.» (*Draghicesco*)

Kemâl de ruhunun büyük ıztırabını, bir doğum ağrısı gibi bir müddet çektikten sonra, cemiyetin baskısı altında idealini buluyor: bu (tez) dir. Bunun antitezi de kendiliğinden meydana çıkıyor. O, artık sevgilisini, cananını bulmuştur : *Vatan ve hürriyet* !

Şüphesiz *ağyar* da istibdat otoritesidir, müstebitlerdir. Artık onun bütün enerjisi, coşkun bir sel gibi bu canana ulaşmak ve onun etrafındaki engelleri ortadan kaldırmak için boşanacaktır. O, bir vecd içindedir. Saadetin en yükseğine erişmiştir. Artık fanî ıztıraplar onu hiç bir suretle incitmiyecektir :

Saadeti ezelî kabili zeval olmaz
Güneş yer üstüne düşmekle payimal olmaz

Bu sabit fıkir, kendisinde bir *revendication* evsafı gösterecek kadar hâkim bir şekil alıyor. Artık onu sevk ve idare eden bu idealdir. O herşeyi, her hâdiseyi yalnız bu açîdan görmektedir. Dünya nimetleri, dünya servetleri, ikbal, zevk, aile, hayat... Hiç birinin kıymeti kalmamıştır:

Gönlüme ahvali halkın rahatı etti haram
Olmasın biymârhane âkıle yarap makam

Vakfeyledim vücudumu ben rahı millete
Bezleyledim hayatımı fikri hamiyete

Kaçarmı merd olan bir can için meydanı gayretten

Kemendi cangüdazı ejderi kahrolsa celladın
Müreccahdır yine bin kerre zinciri esaretten

Edebiyat ile hürriyete can versemde
Yine bin Namıkı şeyda yetişir hâkimden

Vücudün kim hamîri mayesi hâki vatandandır,
Ne gam rahı vatanda çâk olursa cevrü mihnetten..

Nedendir halkda tuli hayata bunca rağbetler
Nedir insana bilmem menfaat hıfzı emanetten

Firakı, haps -ü- nefyi kadr -ü- namusumla gördüm hep
Cihanın bir belâsından bana pervamı kalmıştır..

Kemâlin ideali gittikçe sistemleşmekte, olgunlaşmakta ve haps, nefiy, zindan, ölüm... Hepsi ona vız gelmektedir. O, sonsuz bir vecd içindedir.

Gözü dünyamı görür âşıkı didar olanın
Ayağı yer mi basar zülfüne berdar olanın..

Vatan aşkı ve mistik aşk :

Her idealizm renk ve şeklini devrinin sosyal muhitînden alır. Türk cemiyetinin koyu bir dinî hayat yaşadığı devirde ayni ruhî karakteri haiz olan şahsiyetlerin idealizmini bir mistisizm şeklinde görüyoruz. İnsan enerjisinin, boşalmıya, yayılmıya olan meyli, içinde yaşadığı cemiyetin tazyikı ile türlü şekillere girer ve göze çeşit çeşit manzaralar gösterebilir. *Hobbes, Larochfoucauld ve Helvetius* ün ifadelerinde «*muktedir olmak arzusu*»; *Nietzche* nin dilinde «*kudretin iradesi*» ve nihayet Fransız mütefekkirlerinden *Ernest seillière* in sentezlerinde «*emperiyalizm*» adını alan bu temayül en son tahlilde *enerjinin* yüksek bir tansiyondan aşağı bir tansiyona geçmek meylinden

başka bir şey değildir ve bütün tabiatın en iptidaî ve en esaslı bir prensibidir. Bu bakımdan mistisizm de (Fiksiyon) lar, teolojik düşünüşler sahasına, ideler âlemine çevrilmiş bir idealizmden ibarettir.

Fransız filozofu *E. Poutroux* nun «iç - öte» *au-dela interieu* üzerine yapmış olduğu bir konferans, bahsetmiş olduğumuz şekilde bir idealizmin veya mistismin izahıdır, denilebilir. Orada *Saint Augustin* den bir misal alıyor: *monim* ile oğlu «*öte*» yi, boş yere yerde, gökte aradılar, daha derinlere, kendi varlıklarının içine kadar gitmeğe mecbur oldular ve: «Ancak oradadadır ki, diyor *saint augustin*, ruhlarımıza eriştik ve zevâ'siz verimlilik sahasına ulaşmak için onlarıda geçtik.» İmdi, *Boutroux* ya göre «dinî tecrübede, insan kendi içinde kendisinden daha büyük, daha mükemmel bir varlıkla yani gerçek bir *öte* ile temastadır. » ve ilim, sanat siyaset ve din alanlarında her neviden dehâlar içlerinden böyle bir *öte* ile birleşmişlerdir ve bu sayededir ki bu âleme bir takım şeyler getirmege muvaffak olmuşlardır.

Bütün bu mistik veya metafizik ifadelerle anlatılan şey, ötedenberi israr ettiğimiz şekilde, yüksek bir baskı altında bütün ruhî hayatı canlandıran insan enerjisinin harekete geçmesinden başka bir şey değildir. Yalnız bu enerjinin akışı, bir takım fikirler, hisler, hayaller... tarzında, sistemleşmiş olan içtimî kadroların kuruluş ve yayılış'arına göre şekilleşen bir takım zihin işleri halinde meydana çıkacaktır.

16 ıncı asrın dinî havası içinde yaşıyan Bağdatlı Fuzuli - diğer bir çok çağdaşları gibi - aşkı temamile mistikleştirmiş ve kendisini tazyik eden enerjiye, devrinin mistik kadrosu içinde yaşıyan mefhum ve hayallerden, orijinal bir alem yaratarak orada alabildiğine yayılmış ve genişlemiştir.

Namık Kemal, içinde yaşadığı devrin reel karakterini, tahakkuk etmeye yönelmiş bulunan içtimaî meyelanları sezememiş olsaydı, oda eski üstatları Leskofçalı Galip, Hersekli Arif Hikmet ve Kazım paşalar... Gibi tamamile mistik bir şair olarak kalacaktı.

Fakat cemiyet artık teolojik mahiyetini kayp etmişti. Müsbet bir safhaya giriyor, demokratlaşıyordu. Bu sebeple onun ideali de, üzerindeki eski kisveyi attı ve realite ile tamamile ahenkdar olan yeni bir kıyafete büründü. Bu ideal esas itibarile ayni aşk ve ayni heyecandı. Fakat mevzuu değişmişti. *Mütesavvif* in sevğilisi *Allah*dı, daha ileride tahakkuk edecek layik cemiyetin mübeşşiri olan Kemalde canan *vatan* oldu. Bu suretle Kemal idealizmin mevzuunu gökten yere indirdi.

Burada gelişi güzel, Füzuli ile Namık Kemalden birer misal alarak mukayese edelim :

Füzuli :	Gittikçe hüsnün eyle ziyade nigârımın Geldikçe derdine beter et mübtelâ benî
Kemâl :	Ne efsunkâr imişsin ah ey didârı hürriyet Esiri aşkın olduk, gerçi kurtulduk esaretten
Füzuli :	Aşık oldur kim temennayı belâyı hecr ide Yoksa çoktur mihriden ol mahi tabandan tamağ (1)
Kemâl :	Refahı millet için terki rahat eyliyelim Vatan yolunda yürü, azmi gurbet eyliyelim (II)
Füzuli :	Aşık oldur kim kılur canın feda cananına Meyli canan etmesin her kim ki kıymaz canına
Kemâl :	Vakfeyledim vücudumu ben rahı millete Bezl eyledim hayatımı fikri hamiyete
Füzuli :	Pâre pâre dili mecruh -u- perişanımdan Seri kûyünde gezen her ite bir pare feda
Kemâl :	Felek her türlü esbabı cefasın toplasın, gelsin Dönersem kahbeyim millet yolunda bir azimetten
Füzuli :	Yarab belâyı aşk ile kıl aşina beni Birdem belâyı aşktan etme cüda beni
Kemâl :	Musırrım, sâbitim ta can verince halka hizmette
Füzuli :	Yar kılmazsa bana cevrücefadan gayri Ben ona eylemezm mihrü vefadan gayri
Kemâl :	Vatan bir bivefa nazendei tannaze dönmüşkim Ayırmaz sadıkanı aşkını alâmı gurbetten
Füzuli :	Kamu biymarına canan devayı dert eder ihsan Niçin kılmaz bana derman, beni biymar sanmazmı?
Kemâl :	Sen oldun cevrine ey dilşiken mahzun, ben mahzun Felek gülsün, sevinsin, şimdi sen mahzun, ben mahzun

Aranırsa belki daha uygun misaller bulunabilir. Ayrıca şerh ve tefsire hacet yoktur ki Kemâldeki *vatan* aşkı mistiklerin aşkının değişmiş bir şeklidir.

(I, II) Sevgilisini yalnız onun verdiği ıztırab için sevenler hakikî aşıklır, yoksa onun vuslatını arzu edenler çoktur. Vatanı da, kendilerinin para, ikbal, saadet hırslarını tatmin ettiği için sevenler çoktur, biz milletin rahatı için kendi rahatımızı terkedeceğiz.

"Vatan„ kelimesine Namık Kemalin verdiği mânâ :

Bu suretle Namık Kemal eski devrin mistik aşkını layik bir aşk haline getirdi. Tamamile mücerret bir fikir olan *Allah aşkı, vatan aşkı* şeklini aldı. Şüphesiz bu değişme üzerinde cemiyetin yönelmiş olduğu tekâmül çizgişinin zorlayıçı karakteri hakimdir. Fakat işte bu değişmenin şuurunu ilk getiren Kemal oldu.

Vatan, Kemalde, birliğin ifadesidir: millî birlik, içtimaî birlik, coğrafi birlik .. İlâh bunların hepsi bir vatan ideali halinde, tecelli etmektedir, Vatan mutlak surette toprak değildir, toprak ancak bu birliği temsil ettiği için vatandır, Vatan bütün millî varlığın ta kendisidir:

Ehli Vatan muhabbettir gayreti Vatan
Zan etmeyin ki toprak içindir bu itibar..

Realiteyi bu kadar yakından kavramasına rağmen Kemal, zaman zaman daldığı vecd içinde vatanı tıpkı mistiklerin cananı gibi görür. Vatan ve hürriyet, bunlar biri birine temessül edebilen ayni idealdir. Hürriyyet eğer canan ise (*ne efsunkâr imişsin ah ey didarı hürriyet*) vatan onun mekânıdır. Çok def'a vatan kendisi canandır, o zaman *hürriyet* onun ağyar elinden kurtulmasıdır. Biz onda vatanı anne olarak da görürüz:

Cisminin her mesamı yare iken;
Tuttun evlâdınını kucağında..

Fikirler idealleşince, Bu idealin mevzuu ne olursa olsun, Ferdin ruhî ve manevi hayatında ayni rolü oynarlar. mistikler için vatan, *kurbü canan* dır, sevgilinin mekânıdır, *Kûyi yar* dır. onlar da vatandan ayrılmanın hicranını ve oraya tekrar ulaşma arzusunun ateşini terennüm ederler. Fuzuli, yaralı ve perişan gönlünden parça parça koparıp sevgilinin semtinde dolaşan itlere birer parça vererek oraya ulaşmıya çabalar. Kemalde ayni mücerret hayal, ayni ideal şu fikirleri ilham eder: vücudun kim hamir mayesi haki vatandır, Ne gam rahı vatanda çâk olursa cevrü mihnetten..

Fuzulinin sevgilisi cefa ve cevri itiyat edinmiştir; ağyare bol bol lütüflerini bahşettiği halde sadık aşıka iziyyet etmekten geri kalmaz, Kemal de vatanı ayni tipte bir sevgili olarak görür., Her teşekkül eden ideal sisteminde buna benzer tez ve antitezler görülebilir.

Filhakika Kemal, bu devrin şıarı olan rasyonalizmin tesiri altında kaldıkça «Renan» tarzında yazılar yazar, fakat içinde kopan fırtınaların tesirine kapıldığı zaman ondaki idealizm, mistik bir şekil alır.

Mistiklerde vatan telekkisi :

Mistik, realite aleminden yüzünü çevirmiş bir negatiftir. Onun, cemiyet baskısı altında gerginleşen enerjisi, bütün emperiyalizmini bir « *iç - öte* » de kurmuş ve ancak böylelikle küskünlüğü bir vecde dönmüştür.

O, Allahla bir birleşme akdetmiş ve o kaynaktan aldığı sonsuz heyecan içinde mes'ut ve muzaffer yaşıyan bir insandır. Onun zaferi manevî bir yayılma ve genişleme şeklindedir. Bu; fanî, geçici bir haz değil, ezelî ve zeval bulmaz bir saadettir.

Bu neş'e ışığının öyle bir parıltısı vardır ki gök fanusuna sığmaz. Mistikte bu neş'e arttıkça bu madde alemine karşı ilgisizliği, apatisi de artar ve bütün dünya oluşlarıyle ilgisi kesilir.

Bir İran şairinin meşhur bir rübaisinde görüldüğü gibi o, Allahına : « Yarabbi, bütün dünya halkını bana kötü yap; beni, bütün bu cihan mensuplarından bir tarafa ayır! gönlümün yüzünü her yandan çevir, kendi aşkım içinde bir yüzlü ve bir yönlü kalayım.. » diye yalvarır.

İşte böylece bir iç - öte nin enginlerine dalan mistiklerde *vatan hasreti* ve *vatan aşkının* en yüksek ve en ideal şekli görülür. Fakat bu vatan, fanîlerin bildiği vatan değildir, bu vatan sevgilinin, cananın bulunduğu yerdir. Mistik için dünya, bir gurbet diyarıdır. Çünkü o sevgilinin yanından ayrılarak buraya düşmüştür.

O sevgili ki *Allah* dır, kendisi ondan ayrılarak bu *alâkalar dünyası* içine atılmıştır. Onu üzen, harap eden şey bir « *kûyi yâr* » hasretidir.

İşte cemiyetlerin teolojik safhalarında yaşıyan mistik şiirin terennüm ettiği vatan, bu « *kûyi yâr* » dan başka birşey değildir. Cemiyetlerin bu safhasında bugünkü mânâda bir vatan telekkisi bulmak güçtür. Sosyoloji profesörü merhum Mehmet İzzet, bir zaman liselerimizde okunan *içtimaiyat dersleri* adlı kitabında : " tabiata merbutiyetin insanı hürriyete sevkeylemek için bir vasıta değil belki ruhu esarette tutan bir zencir ad olunduğu her yerde millet ve vatan hisleri ya madumdur, ya sönüktür.. „ der.

Misal olarak Hindistanı ve Hind felsefesini gösterir ve *Karl Forlender* den tercüme olunan felsefe tarihinden şu satırları alır.

" Ruh cismanî âleme kendi suçu yüzünden girer ve muhtelif eşkâl altında dolaşır, durur. Taki bu toprak üzerindeki hicretlerle (tenasühlerle) kendini tatmin edemiyeceğini takdir eder, cevheri safını tekrar elde eylemeğe başlar. En yüksek, nihaî gaye; bütün cismaniyetten muarra olarak nirvanaya yani mahv ü insilaha varmaktır. „

Hattâ islâm mütefekkirlerinde bile bu telekki meşhuddur.

" Vatan hakikatde can tarafındadır ve canın tavattun ve makamı âlemi hakikattir, can bu alemi surette değildir. Bu alemi surette can birkaç gün garip ve mihmandır. Eğer vatanı hakîkî istersen nehrin ol bir kenarına geç, yani dünyayı koyup ukba canibine git! ve sureti terkedip mânâ alemine seyret! (Ankaravî, mesnevî şerhi cilt IV sahife 253)

Bundan sonra, yine merhum profesör; milliyet hissinin uyandığı her yerde bu dünya güzelliğinin kıymeti anlaşıldığını ve yeni devrin müsbet zihniyeti ile orta çağların zühdî mefkûresine, dünya düşmanlığına, insanın cismaniyetini ihmal ve imhal etmesi lâzım geldiği iddiasına karşı muhalefet başladığını, ifade eder.

Fakat İzzet beyin izahlarında şu noktanın aydınlatılması zaruridirki, bu tarzda bir dünya güzelliği ve bir dünya zevki gayesile birleşen (*vatan*) sevgisi sadece maddî rahatlarını deşünenlerin, *Opportünist* lerin, zevk ve safa düşgünlerinin vatan severliğile karıştırılmamalıdır. Yalnız kendi servetleri, kazançları, keyifleri; kendi mevkileri, ikballeri ve saltanatları hesabına vatanın selâmetini istiyen *plütokrat* ların vatan telâkkisinde ne dereceye kadar bir ideal kıymeti görülebilir; onlara göre, vatan mukaddestir : servetlerini artırdığı için, bol bol kazanç temin ettiği için! Vatan mukaddestir: kendilerine geniş mikyasta zevk ve saadet bahşettiği için ! Vatan mukaddestir: orada boruları öttüğü, orada kendilerinin ikbal ve saltanat bayrakları dalgalandığı için! ve böyleleri için, şüphesiz, bu şartları temin eden her yer vatandır.

Halbuki hakikî bir idealizm, mutlaka bir negativizmden doğar. O, şeklini değiştirmiş bir mistisizmden başka birşey değildir. Ve hakikî vatan sevgisi, millet birliğinin maddî bir ifadesi olan vatanı bir mistiğin (*Allah*) ını idealize ettiği şekilde tasavvur etmekle mümkündür. O bir canan olmalıdır ve yalnız onun uğrunda bu fanî alemin ve fanî zevklerin feda edilmesi gerektir. Nasıl Füzulî :

Aşık oldur kim kılur canın feda cananına
Meyli canan etmesin, her kim ki kıymaz cananına

demiş, ve nasıl ki Kemâl de tıpkı mistiklerin bu fanî aleme karşı gösterdikleri istihfafı göstermiştir. Onun için yerin altı da, üstü de birdir. Bu hayat bir emanettir, bu emaneti uzun müddet saklamakta ne fayda vardır? vücut hamuru ve mayası bu topraktan alınmıştır, onun yolunda parçalanırsa ne çıkar ?

Görülüyor ki Kemâlde bir mistiğin, hakikî vatanını, cananın yanını gözleyişi ve onun uğrundaki feragat ve fedakârlığı gibi bir ha-

yat istihkarı vardır. Bu, mistik aşkın bir istihalesinden başka birşey değildir.

Filhakika, Napolyon istilâsı zamanında milliyet hissini ateşlendiren filozof *Fichte* « Alman milletine nutuklar » ında bu noktaya dokunmuştur. Ve İzzet bey de bundan bahseder :

« Semayı toprakta bulmak, her günkü işine ebediyyütdevam olan cevheri dökmek, lâyemut olanı zaman içinde dikmek ve büyütmek - ve bunu da anlaşılmaz bir tarzda, ölüme mahkûm olan gözlerin nüfuz eylemesi muhal bir fürceden ebediyete ittisal peyda ederek değil, belki fanî gözlerin bile görebilecegi bir tarzda yapmak - insanın tabiî ve ancak hakikî ıztırar halinde terki caiz olan meylidir..

Mahsus ve merî olan hayatını değil, gayri mahsus ve gayri mer'i olan hayatını ebedî addeden kimse bir semaya (bir ukbaya), orada vatana malik olabilir, fakat burada vatandan mahrumdur. »

İşte bu sözler mistik vatan aşkının pozitif bir vatan aşkına çevrilmesinin güzel bir ifadesidir.

Yalnız görüyoruz ki değişen ve değişmesi lâzım gelen şey aşkın, idealin mahiyeti değil şeklidir, konusudur. Ayni ateş, ayni vecd, vehmî bir fikirden reel bir fikre dönecektir. Bu suretle cemiyetlerin *teolojik* safhalarında yaşıyan mistik şiirin terennüm ettiği " vatan „ şimdi bir millet birliğinin maddî sembolü olan " vatan „ olacaktır. İşte Namık Kemâldeki vatan aşkı mistiklerin « kûyi yâr » sevdasına çok benzer. Çünkü ayni ateşi taşıyan bir idealizmin ifadesidir.

Mistiklerdeki vatan telekkisine; bilhassa şark edebiyatında pek çok misaller bulmak mümkündür. Bu bahsin tetkiki başlı başına bir konu teşkil eder. Biz yalnız burada yene tanınmış şairimiz Füzûliden bazı örnekler verip geçeceğiz :

Nola ağlarsa Füzuli ravzai kûyün görüp
Lacerem giryan olur kılgac vatan yadın garib

Müşki Çin âvare düşmüştür vatandan ben gibi
Kangı şuhun bilmezem zülfi perişanın sever.

İdemen terk Füzuli seri kûyin yarin
Vatanımdır, vatanımdır, vatanımdır vatanım !

Bu mistik telekki dışında bir de amiyane, popüler bir anlayış vardır ki ona göre vatan, insanın doğup büyüdüğü köy, kasaba veya şehir .. dir.

Bir çok edebiyat mahsullerinde bu telekkiye misal bulmak da mümkündür. Meselâ: muallim Naci memleketi olan Tuna vilâyetinden veya İstanbuldan kalkıp Bağdada gidişini şöyle anlatır :

Vatanından tebaüt etmiş idim
Sorma ama nasıl tebaüt ediş
Sonra Bağdada doğru gitmiş idim
Unutulmaz o âşıkane gidiş

Vatan kelimesi burada en dar ve en kısır mânâda kullanılmaktadır. Yine ayni şair memleketinden ayrılığın verdiği acıları düşünerek :

Vatanım nerde ah ben nerde !.

Diye inliyor. Bu kabil yazılarda vatan hasretinin bir lirizmi olabilir, fakat hiç bir zaman coşkun ve verimli bir idealizm şeklini alamaz, çünkü her hangi ihtirasın asîl bir ideal haline gelebilmesi için cemiyet hayatının ebedî dinamizminden feyzini alması ve cemiyet ruhunun sönmeyen ateşini taşıması gerektir.

Ancak o zamandır ki bu ideali taşıyan şahsiyet ebedî bir hayata ve ezelî bir saadete erer. Ancak sosyal vicdanla tam bir ahenk *Consonnans* haline gelen şahsiyetlerdir ki istikbalin pişdarlığını yapabilir ve hal içinde geleceği bize haber verebilirler. Namık Kemâl, Türkiyenin atisinden o kadar emindi ki kaleminden çıkan her satır bunun ifadesidir. Onun tek bir endişesi vardı, o da bu idealinin realize oldugunu göremeden ölmek !

Gerçi Kemal'in fâni gözleri, umduğu bu feyzi görmeden kapandı; Fakat, o şimdî milletin manevî varlığında, benliğinde temessül etmiştir ve onun toprağından yetişen binlerce "şeyda Namık Kamal „in ruhunda ayni mukaddes ateş yanmaktadır. O bir içtimaî hadise olarak zuhur etti ve yine millî ve içtimaî bir hadise şeklinde ebediyete geçti.

Namık Kemâldeki idealizmin, atiye ait kâhince sezişlerinin beliğ bir ifadesi olan bir şiirile bu sözlerimi bitiriyorum :

Not :

Büroşür için müracaat edilen kaynakların isimleri metin için tamamile zikredilmiş olduğundan ayrıca bir bibliyografya tertibine lüzum görülmemiştir.

Nevayi Emel

Şimdi yükseklerde pervaz eyliyen alçakların,
Bir zamanlar milki tahribetmede ortakların,
Bir takım jurnalcılar, alkışcılar, yardakların,
Gerdeninden her biri bir dalda avızanolur.

Hanemanlar söndüren, canlar yakanlar bir zaman,
Zulmeti kabri görür elbet olur, duzahnişan;
Bir adaletgâhi vasidir bu dârül,imtihan !
Milleti kurban edenler millete kurbanolur.

İnkilâbeyler zaman bir muktedir hey'et gelir,
Müstebitler mahvolur her ferde hürriyet gelir,
Millete servet, vücûdü devlete kuvvet gelir,
Şimdi viran gördüğün me'valar âbadanolur.

Cilvegâhi emnü asayiş olur cümle bilâd
Vâdii eymen olur bu mahşer abâdi fesâd
Gösterir ahkâmını feyzi ulüvvi ittihad
Bir şehinşahi cihanla bir çoban seyyanolur.

Nəmık Kemâl

Bedayii edebiye : Bulkurlu zade Rıza

Not :

Bu murabbağ Bulkurlu zade Rıza İsminde bir zatın 1329 da ikinci tab'ı çıkan " Bedayii edebiye „ adlı antolojisinden alınmıştır. Sadettin Nüzhet'in (Namık Kemal - Hayatı ve şiirleri - 1933) adlı eserinde yoktur. Bu yazımız basılırken, Dil kurumu tarafından Necip Fazıl Kısakürek'e yazdırılan (Namık Kemal) adlı eser geldi. Orada da bulunamadı. Müellif, Kemal'in vatanî şiirlerini (hiç eksiksiz) olarak aldığını söylüyor. Gerçi Sadetdin Nüzhet'de bulunan bütün vatanî şiirler hiç eksiksiz olarak alınmıştır, fakat bu murabba'ın orada da bulunmaması ve üzerinde (Nevayi emel) gibi bir başlık taşıması dikkatimizi çekmiştir. Bu duruma göre manzumenin otantik olup olmadığının tetkiki değerli mütetebbilerimizden hususiyle Sadetdin Nüzhet'in himmetinden beklenir.

N. R. K.

(Namık Kemal)e

Bizi nurunla yaktın, ebediyen gene yak.
Gençlik, senin ardından sel gibi okuyor bak,
Ve inan ki her zaman ışığına koşacak.

Korkma ey büyük Kemal, korkma sönmeyiz artık
Yıldırımlar boşansa bizler dönmeyiz artık.

Sen, «altı da bir. üstüde birdir yerin» dedin,
Koskoca hayatında bir an olsun gülmedin.
Fakat kara toprağın bağrına gömülmedin,

Yattığın yer Türklüğün ebedi kucağıdır.
Bugün Namık Kemalin en şanlı bir çağıdır.

Fırtınalar doğacak köpüren kanımızdan,
Ateşler fışkıracak koşarken yanımızdan,
Saracak ufukları, yakacak arzı bu kan

Ssnin kılıcın gene göklerde dolaşacak,
Ölmez adın emin ol tarihleri aşacak.

Y. ZİYA UĞUR

Namık Kemal ve Gençlik

Doğumunun yüzüncü yıl dönümü münasebetile

- Selim Refik Refioğlu -

Kemali Rodinin, düşünen adamı gibi yalnız başımla değil, bütün vücudumla düşünüyorum:

Lûgatlerin içinde değil, kelimelerin müzesinde dolaşıyorum. Realiteden ayrılmıyan gözlerimle Kemali anlatacak sözler arıyorum. Manayı taşıran kelimeler ne kadar azmış meğer.

Aydınlık sözlerin kıtlığındayız. İstikbali zirvesi yüksek bir dağa benzetiyorum, herkes tırmanamaz. Kemal istikbal dağının zirvesinde çoktan yer almıştır. Zira O, büyüklüğün şiirden yapılmış göz kamaştıran anıdıdır. İnsanda duygu vardır, duygulu insana hassas derler. Hassas olmak yalnız hissetmek değildir, hissedileni yaşamaktır da, kalplerin kalbi hiç yaşamaz mı? Hepimiz bir kişi için değil, herkes hepimiz içindir. Bunu bilmiyenlere bildirenin haykıran sesinde istıpdadın temeli erimeseydi ta'li bize bu kadar güler miydi? Lûğatinde yalnız "ben,, zamiri olana haddini bildiren olmasaydı gövdesine bile acıdığımız ruhunun, göklere bakışından bu kadar büyük bir gurur şahikası yükselebilir miydi? O haykırışla bu yükseliş dediler ki:

Hürriyet içinde konuşduğunuz dil hürriyetin değil, Kemalin dilidir.

Pek çok fedakârlar vardır ki ancak bir yere kadar söylerler, fakat yerinde söyliyen Kemalin, söyleyişinin yeri olmadı...

Coşan kalp yarı yolda kalmıya tenezzül eder mi?

Doğruluğun kamusunda eğriliğin işi ne?

Lûğat büyüyünce kamus olur.

Doğruluğun kamusu ise bir Okyanusdur. Eğriliğin yer bulamadığı Okyanusun başında Kemalin doğruluğu vardır. Kemal doğrulukla bir damla, bir nehir, bir göl, bir deniz, değil, bir ummandır. Kemalin içi de temizdir, taze bir bahar kokusundan daha temiz! Bunu en çok onun resmine bakarken anladım. Dışı da güzel olan şiirin hiç içine doyulur mu? Erkek evlenince baba olabilir. Bir müddet yaşayıp ölenlere baba olmak bir şey mi sanki?

Onu her erkek gibi Kemal de yaptı. Fakat ölmeyecek şeylere baba olmak, onu Kemal yarattı. Dişi olmayana erkek derler, Kemal de bir erkekti. Fakat ürkek değildi. Kemale kahramanlığın şairi dediler. Şiir güzeldir, Kahramanlık büyük .. Güzelle büyük Kemalin yanında küçük kalsalar yeridir. Duran yürümeyendir. Yürümekte hareket var, hareket yürüyen Kemale kuvvet oldu. Hızını ve hararetini kudretinden alarak. Cesur olan ayni zamanda atılgandır da; hele hamleler kanat açan ülkü için oldu mu fert isterse mutazarrır olsun ne çıkar?

Kemalin şahsî zararları millete fayda oldu. Hayat bir mücadeledir.

Derler ki ekmek kazanmakta bile bir mücadele vardır. Mücadele var amma ebedileşen Kemal'in mücadelesi ebediyetin mermerinden oyulmuş âbide gibi ezeliyet ufuklarından sonsuzluğa doğru yükselen bir varlık oldu. İnkâr değer'e tesir etmez. Değer takdir demektir. Bütün milletin takdirini kazananın değerine ölçü yok..

Elem acıdır. Ölüm elemden de acı. Azizlerini kaybedince çıldıracaklarını tasavvur edenler çok oldu. zamanı düşünmeyerek: Zaman her şeyi unutturur. Bu belki tabiî bir hâl lâkin Kemal, bütün meziyetleri ile yılların başına basarak kalplerin tahtına oturmuş.. Kemalin maziden hâle uzanan eli, istikbali de kucaklamıştır.

Ölenler çok, ölenlerden kalanlarla yaşıyan az. Kalbe gömülenlerin mezar taşı mermer değil, hatıradır. Her kalp çarpar, her ruhta bir kımıldanış var, Kemalin ruhu lâvların şahlanışı oldu.

Gövde çürüyebilir, Kemalin gövdesi çoktan çürüdü, kalbi de içinin ateşile yandı, fakat o kalbi büyük İngiliz şairi, «Şeley» in kalbi gibi fırın da yakamazdı.. Vatan uğrunda yanan kalp kalplerin kalbidir.

Kemal ne değildir? Müellif, müverrih, münekkit, muharrir, hikâyeci, tiyatrocu Kemalin ayrı ayrı meziyetlerinin ayrı ayrı değerleri vardır. Bu bir takdirdir. Lâkin şair Kemalin şiirleri için takdir kâfi midir? Takdis bile azdır.Başkalarını bir tarafa bırakarak hafızama yapışan şu volkanlı mısralara bakınız:

Vücudun kim hamir-i mayesi hâk-i vatandandır
Ne gam rah-ı vatanda çâk olursa cevr-ü - mihnetten

*

Musırrım, sabitim ta can verince halka hizmette
Fedakârın kalır ezkâri daim kalb-i millette

*

Usanmaz kendini insan bilenler halka hizmetten

*

Felek her türlü esbab-ı cefasın toplasın gelsin
Dönersem kahbeyim millet yolunda bir azimetten

*

Ne efsunkâr imişsin ah ey didar-ı hürriyet
Esir-i aşkın olduk gerçi kurtulduk esaretten

Bu ateşin mısraların kıymetini bir de yazıldığı muhit içinde düşününüz... Yüksek asıl şeyler, asıl his ve heyecanlar taşıyan ve ruhları volkanlaştıran mısralar şairinin, en büyük Türkün en başta taktir ettiği vatan ve hürriyet kahramanı Kemalin karşısında sevgi ve saygı ile iğilelim. Kemaller kemal kaynağıdır. Ey genç, o kaynaktan kana kana iç!

NAMIK KEMALİN
Ebedî şahsiyeti

Yazan: **İsmet Bozdağ**

Edebiyat tarihi içersinde, hayatını eserine, eserini hayatına koyabilmiş çok nadir şahsiyetler tanıyoruz; bu nadirlerin başında da Tevfik Fikret ve Namık Kemal gelir.

Bu iki şairde, sözle fiil arasında tam bir münasebet, Hayatla eser arasında sıkı bir ayniyet vardır.. Kemal de, Fikret de, duyduğunu söylemiş, söylediğini duymuş ve yapmış birer sanatkârdır.

Aralarındaki bu müstesna benzerliğe rağmen Kemal ve Fikreti aynı müsbet görüşün çerçevesi içinde mütalâa etmeğe imkân bulamayız... Çünki Fikret cemiyeti kendi istikametine sürükleyemediği zaman ona sırtını çevirmiş, küsmüş, ve "Aşiyan„ ına çekilmiştir. Halbuki Kemal bütün hayatı boyunca milleti bir kalp gibi göksünde taşımış, erkek sesindeki mehabet miliyonları peşinden koşturmuştur. Kemal, milletin ruhunda zelzeleler, kasırgalar gibi kopuyor, Fikret, kendi içindeki yeis ile siyah bir deniz gibi kaynıyordu. Biri tam insan, biri halis vatanperverdi. Fikret cemiyetin riya ve mel'anet dolu muhitinde havasızlıktan boğuluyor, ve "ayni çamurdan bu yığın„ diye inliyorken, Kemal "kendi derdi gönlümün billâh gelmez yadıma„ diyecek kadar saf altürizmi erkek sesine doldurabiliyordu.

İkisinin de gayesi vatandı. Biri cemiyete inmiş, biri cemiyeti kendi irtifaına çekmeğe çalışmıştı.. İnen Kemal, çeken Fikretdi. Kemal milyonları peşinden nura doğru koşturdu; Fikret, Boğaziçinin sûkûn

titreyen aşiyanında, bütün zulmünü kendi bedeninden alarak "... Ümit ....Ümit..„ diye temiz gözlerini hayata yumdu...

" . . . . Nihayet,
Bir gül koparıp koklamadan toprağa düşmek„

Diye yazmıştı; O hakikaten umduğu gülü "koparıp koklamadan toprağa düşen„bir fanidir.

Kemal:

"Görmeden ölürsem millette ümmit ettiğim feyzi,
Yazılsın eski kabrimde vatan mahzun, ben mahzun„

demişti. Oda fani gözlerile «ümit ettiği feyz» in incilâsını göremedi ama, bu gün bütün rahatlığı ile o feyzin göksünde yatıyor.

Buraya kadar yaptığımız şu küçük mukayese gösteriyor ki, Namık Kemal şöhretinin zamana müstehzi, ve hatta zamanla mepsuten mütenasip artmasının en ileri faktörü, onun cemiyetin içine inerek beraber inlemesidir. « Uyanın » değil "Uyanalım„ "yapın„ değil "yapalım„ dediği için ..

Kemal, sosyal bir hadisedir; ve bütün sosyal hadiseler, görülen veya his edilen bir ihtiyaçla paraleldirler..

Kemal, çöken bir Osmanlı İmparatorluğunu ayağa kaldırmağa çalışıyor, Uyuşmuş ruhları sarsıyor, on parmağı milletin gırtlağına yapışmış bir istibdadın yüzüne tükürüyordu.. Bunu yaparken kullandığı silâh sanatkârlığı değil, şairliği değil, sadece samimiyeti idi.. İşte bunun içindir ki Kemali sadece bir edip, bir şair olarak tetkik etmek büyük bir hatadır.

Kemal, içtimai bünyemizdeki eskiliği, geriliği, istibdadı devirmeğe çalıştığı kadar, ayni zamanda edebiyatımızdaki şekilciliği, klâsizmi de yaman ve ferman dinlemez ruhunun hamlelerile kırmağa, parçalamağa çalışmıştır. Ziya paşa, eskinin yeniye uzanan bir köprüsü oldu; Namık Kemal, eski ile yeninin arasına çizilmiş kuvvetli bir çizgidir. Akif ve Pertev paşalardan Ziya paşaya kadar bütün kalem ve salâhiyetler, ne eskiden tam manasile kurtulabilmiş, ne de yeniye lâyikile intibak edebilmişlerdir. Bütün şekil yeniliklerine rağmen ruhun mistik eskiliği vuzuhu ile kendisini gösterir.

Fakat Kemal yeniliğin nuruna bütün cephesini çevirmiş ilk edebiyatçımızdır. Hakiki teceddüt edebiyatı Namık Kemalden başlar. Onda bütün malzeme eskiliğine rağmen, genç ve yeni bir ruhun gürül gürül aktığını duyarız.. Bu sebepdendir ki, Namık Kemal "edebiyatımızda bir devirdir„ diyoruz.

Kemalin edebi çehresini lâyikile görebilmek için, şairliği, sanatkârlığı, romancılığı, temaşacılığına kısa temaslar yapmak, uzaktan da olsa tarihçi, münakkit, ve mekaleci Kemali göz önünde bulundurmak lâzımdır. Bunun için sıra ile ve kısaca bu vasıfları üzerinde duracağız.

Şairliği:

Şiir, samimiyyetse, Kemal hakiki bir şairdir. Devrinin bütün duygularına cevap olan bir şair... Erkek bir samimiyyet, pürüzsüz bir karekter... Eğilmez bir baş. Ne hikmet dürbünü ile parmaklarının ucuna yükselerek uzakları seyrediyor, nede sadece tasavvufun Mistisizminde maziyi ihya ediyordu... Bir kelime ile « Hâl » e intibak etmişti. Bunun içindir ki Kemal, zamanında kolaylıkla anlaşılmış, kabul edilmiş, peşinde yürünmüş, sesine koşulmuş bir şairdir.

Kemalin şiirleri için İsmail Habib kitabında „Valter"in şu sözünü hatırlayor; „kovanında fevkalâde bir sanatkâr olan arı kovanının haricinde alelâde bir sinektir.„ Kemal tıpkı arı gibi Vatanı inlediği zaman payedar ve rahu hercümerç eden mısralar yaratıyor, fakat tasavvufa, fani aşka döndüğü zaman yavan, sönük, kuru kalıyordu:

İşte mütesavvuf Kemal:

Hasret i berk-i cemalinden ki dil bihuş olur
Nur-ı çeşmim pertev-i tur ile hem ağuş olur
Gamzen ol gûyâ-yı vahdettir ki bi harfû zeban
Mahrem-i bezmin kelimullah ise hamuş olur

Şimdi aşık Kemali görelim:

Kays-ı aşkın alem-i sevdâ mûsahhardır bana
Lâne i mürg-i melâmet efser-i serdir bana
Rıze-i elmas ile zinet bulan her dağ-ı aşk
Bezmgâh-ı dilde bir cam-ı mücevherdir bana.

Bu misallerden sonra bir de vatansever, kahraman Kemali okuyalım:

Çekmedim ömrümde zincir-ü esaret bârini
Kayd-i dünyadan müberrayım bilir dünya beni
İşte meydan ı hamiyyet kaçma ey cellad-ı zulm.
Ya seni mahv eylesün mevlâ cihanda ya beni.

Tok, minnetsiz sesi, bütün ruhumuzu hürriyyet havası, ve vatan sevgisi ile şişirmiştir. Kendimizi hayat verici bir atmasferin içinde his ediyoruz.

Çünkü Kemal sanatkâr değil, şairdir. İşlemez; İşlemiş olarak yaratır.

Namık Kemal "Nef'i" muakkıplerindendir. Bunu bizzat kendisi "Tahrib-i harabat„ ında şu satırlarla itiraf ediyor: [1]

„Nef'inin asarı lisanımızda belâgaten değil, fakat fesahaten müsteşhedattandır. Ben dahi tarzı ifadede anın isrine tabi oldum.„

Fakat bu açık itirafa rağmen Kemal yalnız nefi den değil, bir çok divan şairlerinden mülhem olmuş ve kendi kudretinde onların tesirlerini eritmiştir.

Kemal — yukardada gördüğümüz gibi — Rindane, aşıkane, tasavvufî, hamasî bir çok şiirler yazmıştır. Sadettin Nüzhet tarafından az eksikli toplanmış divanını ve münferit şiirlerini tetkik edenler — Hamasî şiirleri müstesna — diğer vadilerde, Kemalin devrin en ileri şairi olmadığını kolayca teslim edeceklerdir. Vatan diye inlediği şiirler hesaba alınmazsa, Ziya paşanın Namık Kemali "Tahrib-i harabat„ diye koca bir kitap halindeki tenkidini yazmağa sevk edecek "harabat" a 3 beyitten fazla örnek almaması mazur görülebilir.

Samimi bir özenme ile bir çok tasavvuf maznunları kullanarak yazdığı tasavvufî şiirlerinde ruhu üşütücü bir hava vardır.

Aşık olduğu zaman tıpkı üstadı nef'i gibi beceriksizdir. Rind olduğu zaman samimiyetsizliği çabuk his edilir. Fakat Vatan deyince.... Kelimeler kor kesilir. Misralar ilâhî bir yangın gibi ruhumuza dolar, kendimizi, narı beyza haline gelmiş bir ruhun mihrakında buluruz.

Gerek Divan edebiyatımızda, gerek Teceddüt edebiyatımızda bir

---

(1) Namık Kemal: müellifi Sadettin Nüzhet

şekle kıymet vericilik, şiiri, ahenge, plâstiğe irca edicilik vardır. Bu telâkkide şiir kelimelerin, kafiyenin, veznin ve hatta divan edebiyatında klâsık mevzuun tam esiri olmuştur.

Halbuki hakiki şair, dışardan gelen bütün ihsasları, ruhunun adesesinde mihraklaştıran, yanan ve yakıcı bir dünya halk eden bir insandır. Şair, kendi ruhunda yarattığı âlemi, yine kendi ruhunda doğmuş ahenk ve ölçülerle bize anlatır. Bizi kendi alemine kendisi kadar aşina kılar. Anlattığı şeye bütün fanksiyonlarile bizden evvel kendisi intıbak etmiştir. İşte hakiki şair budur...

Kemal, kadir ruhunun bütün ateşile duyduğu vatandan bahsederken, işte böyle tam şair, hakiki şair, riyasız ve tenezzülsüz şair alıyordu...

Bugün Kemalin ne vatan anlayışı, ne millet anlayışı, ne san'at anlayışına aşina değiliz... Bunu, aslan yeleli Kemali düşürmek istiyenler bir silâh halinde kullanıyorlar... Kemalin inlediği vatan Osmanlı İmparatorluğu olur, Kemalin parçalandığı millet osmanlı cemaatı alabilir, Kemalin sanatı bugün iflâs etmiş bulunabilir; Fakat Kemalin haması şiirleri dün olduğu kadar bugün de, yarın da, öbürgün de ve her devirde bizim anladığımız vatan, bizim anladığımız millet, bizim anladığımız insan olarak kalacaktır. Çünkü Kemalin mısralara geçirdiği halis samimiyeti, pürüzsüz samimiyeti idi...

Nesri ve san'atkârlığı:

Nasır Kemali iki cepheden tetkik etmek lâzım gelir: Romancı Kemal, mekaleci Kemal...

Makaleci Kemal bir kelime ile hülâsa edilebilir: Rasyonalist ..

Bütün makalelerinde kuvvetli bir mantığın, kuvvetli bir müsbet görüşün güzel yontulmuş ifadesini bulabiliriz. Gerek Şinasile yaptığı temaslar, gerek avrupada bulunduğu sıralarda yakinen tanımak fırsatını bulduğu Fransız gazeteciliği Kemalde bu temayülün menbaaı olmuştur. Aklı. «Bütün meselelerin hal çaresi ve beşeri bir hudut» kabul eden Risyonalizm Doktrini Kemalin kaleminde en güzel çiçeklerini veriyordu... Makaleci Kemal hakikaten bugün bile yazılarile diri olan Kemaldir...

Romancı Kemale gelince: makleci Kemal ne kadar Realist ise,

romancı Kemalde o kadar Romantiktir. O devirde dünyayı tesiri altına alan Viktor Hügo romantizmi, Kemali de kendi füsunu çerçevesine almıştır. Romancı Kemalin ifadesi bana daima: Çocukluğumda çeşme başında ellerimi yıkarken sabun köpüğünden yaptığım balonları hatırlatır; güneş ışıkları bu ince, kürevi satıhlarda inikâs eder, bin bir renkli masal dünyaları gibi seyrine doyulmaz bir âlem yaratırdı. Biraz yükselirler, ve sonra kendiliklerinden patlıyarak bin görünmez parçaya bölünürlerdi. bir saniye evvelki seyrine doyulmaz dünya, bir saniye sonra bir varmış bir yokmuş...

İşte Kemalin romantik nesri de doğduğu zaman böyle parlak, böyle göz alıcı, böyle harikaengiz bir nesirdi. Öyle bir nesir ki, içinde şafaklar erir, çiçekler açar, nergisler doğar, kılıçlar şakırdardı. Öyle bir nesir ki, fikirler kavi. hayaller engin, duygular gürül gürül zan edilirdi. Öyle bir nesiri ki....

Fakat bu ifade artık bu gün bize sun'i ve lezzetsiz gelmeğe başlamıştır. Bizi eskisi gibi sürükleyemiyor. Ruhumuzu sarsmiyor. Haşimin bir kitaptan bahsederken dediği gibi; zamanın görünmez güveleri bir zamanlar lezzet ne susuzlukla okuduğumuz satırların bütün parlaklığını ebediyetini, yemiş, kemirmiş...

Fakat bugün kıymetinin büyük bir kısmını kaybetmiş olan bu nesir, Kemalin zamanında ruhları kahramanlık ateşi ve millet sevgisile dolduruyor, teceddüt aşkını körüklüyordu. ve bunun içindir ki, Kemalin eserleri her zaman tetkike değar bir kıymettir.

Namık Kemal şiirlerinden çok nesrine ehemmiyet veriyordu. Yine tahribi harabatta Ziya paşaya "bendeniz şiirle iştihar fikrinde değilim,, diyor. Şunu da samimiyetle itiraf etmeliki, Kemal, - devri göz önünde tutulursa - kalemi en ileri, en keskin, en tehlikeli edibi idi. Oğlu Ali Ekremin şairliği Hamide, Edipliği Namık Kemale bırakmak gayreti bu devrin en parlak, en tomturaklı nasiri olmasından ileri geliyor zan edilir. hatta Ali Ekrem Abdülhak Hamidin nesirde Namık Kemalin tesiri altında kaldığını iddia eder.

Münakkitliği

Namık Kemal, tarihi, edebi, içtimai, ahlâkı, vatani daha bir çok nevi eserler kaleme almıştır. Her biri devrinde koca koca gürültüler

koparmış, muharririni zindanlara, menfalara, sürgünlere göndermişti.. Yukarda da parça parça bahsedilen «Tahribi harabet» Ziya paşanın yazdığı harabat isimli bir nevi antalojisine Magosa zınanında yazdığı bir tenkididir.

Kemalin hem nesrine örnek, hemde Rasyonalist tenkidile kendisininde yarı mensup, olduğu divan edebiyatını hırpalıyan biaman Kemali tersim etmek bakımından şu şayanı dikkat parçayı okuyalım: [*]

“ Şi'rimiz ekser münacat, ve naitler ve bir kaç ufak mesnevi ile bir takım güzel mûfredler istisna olunduğu halde hakikat ve tabiat alemlerinden hariç bir cihan-ı evhamdan iktibas olunmuş bir takım nâmerbût tasavvurlardan ibaret idi..

Ekseri şairlerimizin beyit ve belki mısraları beyninde olan mânâ televvünü, parça boğçalarındaki rengi televvünden ziyadedir.

Divanlarımızdan biri mütalea olunurken insan; muhtevi olduğu hayalâtı zihninde tecessüm ettirirse, etrafını maden elli, deniz gönüllü, ayağını zühalin tepesine basmış, hançerini Mirrih'in göksüne saplamış memduhlar, feleği tersine çevirmişte kadeh diye önüne koymuş, cehennemi alevlendirmişte, dağ diye göksüne yapıştırmış, bağırdıkça arşı alâ sarsılır, ağladıkça dünya kan tufanına gark olur. Âşıklar boyu serviden uzur, beli kılıçtan ince, ağzı zerreden ufak, kılıç kaşlı, kargı kirpikli, geyik gözlü yılan saçlı maşukalarla, mâlâmâl göreceğinden kendini dîvler, gûlyabaniler, aleminde zan eder. „

Kemalin, bu tenkidî nesirde karikatürize ettiği divan edebiyatı, şüphesizki böyle acibülacaip bir edebiyat değildi... Fakat eski zevkı, eski şekilci ve klâsik edebiyatı ihyada devam etmek, her yeni harekete kaşlarını olanca kabiliyetile çatıp dört nala hucuma kalkmak istiyen geri ve başıbozuk zihniyetle mücadele ederek temellerini çürütmek gayesile Nef'i, Nailî gibi hayranı ve tilmizi olduğu üstadlarını yetiştiren bir edebiyata işte böyle saldırıyordu... Hüseyin Cahit, serveti fununundaki "yeni, eski, dakadanler„ kavgalarında Namık Kemalin iyi yetişmiş bir hayrülhalefidir..

Tarihçiliği:

Kemal tarihi eserler de kaleme almıştır. Fakat bundan gayesi tarih yazmak değil, edebi kudretini göstermekti.

Teceddüt devri hareketlerinin başında bulunanlara eskinin müdafileri «Tarzı kadîm üzre» yazmadıklarından, işi bir «tarzı nevine» döktükleri yolunda iftira ediyorlardı.. O zaman bu hareketin elebaşılığını ya-

[*] Celâl mukaddemesinden

pan Ziya paşa ve Namık Kemal Nergisi nesrine rahmet okutan bir «terzi kaîm» ile o nev'in icap ettirdiği bütün kelime hokkabazlıklarını gösteren birer eser kaleme aldılar. Namık Kemalin yazdığı eser, ,,Barikai zafer,, idi.. Fatih sultan Mehmedi ve İstanbulun fethi zaferini anlatır ve öğer. Bundan başka "Devri istilâ, isimli eseri, Osmanlı İmparatorluğunun istilâ ve cihangirlik devrinin edebi tarihçesidir. "Kanije muhasarası, Tiryaki Hasan paşanın kahramanlıklarından, düşmanı iğfal etmek için düşündüğü desise ve plânlardan bahs eder. Bu da Kemalin edebi san'atını göstermek için kaleme aldığı eserlerdendir. "Osmanlı tarihi,,ni kendisine has bir tarih görüşünü ortaya koymak ve ilmî bir eser meydana getirmek iddiasile başlamıştır: fakat eserin tamamlanmasına ömrü kifayet etmedi.

Bundan başka; bizzat müşterek veya arkadaşları tarafından çıkarılmış bir çok gazetelere sayısız makaleler yazdı... kusursuz bir idealizm ve rasyonalizmin bütün aydınlığile parladığı bu makaleler, bugün bile zevkle okunabilir.

Kemalin edebi şahsiyetini buraya kadar kısaca gördükten sonra hikâyeciliğine ve temaşacılığına geçebiliriz...

Hikâyeciliği:

Kemal bizde ilk roman yazan edibimizdir. Bugün onun yazdığı romanları üslub itibarile ağır, teknik itibarile zayıf, sanat itibarile noksan görebiliriz.. Fakat Kemal her şeyden evvel bizde 'Aşık Garip,, "Leylâ, Mecnun,, ve emsali hikâyelerinden başka kaleme alınmış hiç bir telif roman mevcut değilken, «Cezmi» gibi tarihi, «İntibah» gibi içtimai eserler kaleme almıştır.

Hiç bir şey tedrici bir tekâmülden kendisini kurtaramaz... Hiç bir şey dünya dediğimiz bu seyyare üzerinde anî bir istihale, bir yıldırım tekâmülü ile meydana gelmiş değildir. Bu sebebledir ki Namık Kemali bu günün roman ve hikâye anlayışı ile muhakeme edemeyiz... Onun edebî hüvviyeti üzerine koyacağımız teşhisi, zamanının ve muhitinin seçkin faktörlerini hesaba katarak yazmalıyız... Bunun için de Namık Kemalin hangi cazibelerin içinde bulunduğunu tahlil etmek icap eder.

Namık Kemal şarkın ve garbın kültürünü ayni zamanda benimsemiş, ve bu iki zıd kültürü orijinal uslubunda mezc etmiştir Fakat on

da en ziyade tesirini bırakan ve tekâmülünü temin eden garp ve bilhassa yakından gördüğü Fransız kültürü olmuştur..

O zaman Fransasında «Viktor Hügo» edebiyatının hüküm sürdüğünü ve bu edebiyatın vasfı mümeyyizinin romantizm olduğunu bir münasebetle yukarda söylemiştik...

Romantik edebiyat, realiteden, hareket ve oksiyondan ziyade his ve hayale, tasvir ve şekle ehemmiyet verirdi ..,

Onların yarattığı tipler iki çeşittir: İyi, fena...İyi olanlar bütün nokiselerine rağmen melekleri kıskandıracak kadar iyi, fena olanlanlar zebanileri dehşete düşürecek kadar fenadır. Bir insanın roman kahramanı olabilmesi için onda bütün iyilik, doğruluk, ve güzelliğin randevu vermiş olması lâzımdır.

Söylemeğe lüzum yoktur ki, bu günkü roman anlayışımıza bu telâkkî taban tabana zıddır. Çünkü biliriz ki insan ne sadece iyi, ne sadece fena olamaz. Her insan hata ve sevaplarla dolu bir kitaptır. Onu okurken ne yalnız hatalarına, ne yalnız savaplarına bakmak kâfi gelmez. Son 15 sene içinde (Geştald teori) nin izaha çalıştığı gibi, insanı kül halinde görmek, teşhir etmek ve tahlil etmek lâzımdır. Bugünkü romanın vazifesi budur ve bunu yapıyor..

Fakat mademki o devirde roman anlayışı bu merkezde idi; Kemal bu kuvvetli ceryanın elbette tesirine kapılacaktır. Zaten mutantan üslûbu, kelimelere hükmeden kudreti, güzeli, doğruyu, iyiyi takdis eden temiz ruhu bunu icap ettiriyordu.. Ve ilk ramantik eser dünyaya geldi: İntibah..

Eserin asıl ismi «Son peşimanlık» tır. Fakat sansür nedense bu ismi münasip görmemiş ve kitabın adını intibah koymuştu.

İntibahın mevzuu basittir :

" Bir Ali bey var. Zengin bir mirasyedidir. Mahpeyker isimli kötü bir kadınla beraber yaşıyor. Annesi oğlunu uçurumdan kurtarmak için Dilâşup adlı bir cariye ile evlendirir.. Cariye Ali beyi sever; Fakat Ali bey oralı değil.. Gözü Mahpeykerin fettan vuslatındadır.. Fakat bir gün Mahpeykerin evine gidip onu evde bulamayınca, evvelâ şüphe ve kıskançlığı ayaklanır. Sonra nefret eder. Ve nihayet kendisini seven Dilâşuba döner..

Fakat Mahpeyker meseleyi haber almıştır. Paralı, hovarda aşıkını kolayca elden çıkarmak niyetinde değildir. Tekrar Ali beyi elde etmek için birçok çarelere baş vurur. Fakat Ali bey bu sefer oralı değildir. Mahpeyker kıskanç

lığın verdiği çılgınlık içinde, Abdullah isimli bir adamla bir plân kurar Ali beyin evi hakkında bohçacı kadınlarla malûmat toplar. Zaten kendisi Dilâşubu bir kere hamamda görmüş ve vücudunun işaretlerini bellemiştir.

Abdullah vasıtasile Ali beye karısı tarafından aldatıldığı haber verilir. Deliller gün gibi aşikârdır. Düşünmeğe mahal yok. Dilâşup müthiş ve yürekler acısı bir dayak faslından sonra Ali bey tarafından esircilere satılır. Mahpeyker esiri hemen satın almıştır. Fakat Ali bey yine Mahpeykere gitmemekte ayak direr. Nihayet herşeyden ümidi kesen Mahpeyker Ali beye son bir randevu verir. Onu orada öldürtecektir. Fakat zavallı Dilâşup koşar, meseleden Ali beyi haberdar eder. Ali bey pençereden atlayarak hayatını kurtarır. Ali beyin paltosunu giymiş olan Dilâşupta dışarıya çıkarken Ali bey zannile vurulur. Ali bey de Mahpeykeri öldürür.. Ve faciayı ihzar eden Abdullah da korkusundan düşüp ölmüştür. „

Mevzu bu hadar basit, bu kadar iptidaidir. Gazetelerin zabıta sütunlarında rasladığımız vak'alar gibi...

Fakat bu sadelik, bu basitlik içinde o devrin bütün karakteristik vasıfları birer birer gözden geçirilmiş, o yaman, ateşin uslupla teşhir edilmiştir. Dilâşübün bilmem hangi memleketten kaçırılmış, temiz saf çehresini, titreyen gönlünü, fedakâr kalbinin sevgilisi için çırpınışını görür, his eder ve yaşarız. Ali beyin sevdiği ile sevildiği arasındaki zikzakları, tereddütleri bizi düşündürür... 19 uncı asır yosmasını, bohçacı kadınını, oğlunun üzerine titreyen anneyi, gözlerimiz görmüş gibidir... Paradan başka mabut, paradan başka maşuka tanımayan Abdullah, yalnız Namık Kemal devrinin değil, her devrin adamıdır.

Binaenaleyh: «İntibah» şairin muhayyelesinde güzel giyinmiş ve kendisini bize güzel teslim etmiştir. Şüphe yokki bu gün onu ayni zevkle okumak kabil değil...

Fakat kıymetini inkâr etmek hakkı da kimseye verilemez...

Haşimin dediği gibi! «Otelloyu, Şekspir yazmamış olsaydı, alelâde bir zabıta vakasından daha Cazip olmayacaktı.»

Zamanımız, Namık Kemalin daha mütekâmil bir eseri olan, iki cilt olarak hazırlanmışken ikinci cildi ikmal edilemediği için bir cilt halinde intişar eden « Cezmi „ nin üzerinde durmağa müsait değildir. Bu sebepten Cezmiyi mevzuu bahis etmiyeceğiz...

Temaşacılığı:

Şinasi «Şair evlenmesi» ile ilk telif piyesi yazmış, ve bu suretle bizde ihmal edilmiş ve fakat ihmal edilmemesi lâzım gelen bir sahayı işaret etmiş bulunuyordu...

Bizden çok ileri gitmiş, medeniyeti, harsı yükselmiş, büyük Avrupa milletlerile komşu idik.. Her şeye bid'at damgasını vuran bir taassubumuz, herşeyi haram, günah ve yasaklarla çeviren, hayatı bütün lezzetlerinden, bütün insanî haklarından yolarak çekilmez bir hale getiren dar, eğri bir dünya görüşümüz vardı... Bütün bunları yıkacak imparatorluğu hayata çıkaracak bir hamle yapmak icap ediyordu. Bu nun için de en müsait saha sahne idi...

Şinasinin « Şair evlenmesi » basit, iptidai, tek perdeli bir komedidir... Nihayet ilk örnek olarak bizde tiyatro başlangıcı noktai nazarından bir ehemmiyet alabilir.. Halbuki bize kitlenin ruhuna hitap eden aktif, sarıcı, heyecan ve teemmül getirici bir dramatik eser lâzımdı.. İşte bunu Namık Kemal verdi: Vatan yahut silistire.

Bu devre, Namık Kemalin en faal devrelerinden biridir... Bir taraftan «Vatan» ın provaları yapılırken Kemal, diğer taraftan «Gülnihâl » i kaleme alıyor, zulme ve istipdada büyük bir kundak daha hazırlıyordu ...

Nihayet « Vatan » ın provaları bitti. Ve temsile başlandı. Bu devri idrak edenlerin müşahedeleri ve ifadeleri bize gösteriyor ki: Kemal Türk milletinin ruhunda daima mtulak olarak yaşamış, din ve saray propagandasına rağmen varlığından bir zerre bile kaybetmemiş Vatan aşkı, toprak ve millet sevgisine ilk kıvılcımı sıçratmıştır. Dört perdeden ibaret ve basit bir eaasa dayanan bu piyes o gece halkı cuşuhuruşa getirmiş, Kemalin adını vatanla beraber göklere, ve istipdadın zulüm ve kahrını esfele safiline uçurmuştu. Binlerce insan yaşasın Kemal, yaşasın milletin Kemali diye haykırıyor. Büyük kahramanlarına sevgi ve bağlılıklarını bildiriyordu...

Devri düşünerek vak'anın sahnede temsil edilmiyen beşinci perdesini tahmin etmek güç değildir. O gece Vatanın temsil edildiği tiyatro hâk ile yeksan edilmiş, ve ertesi günü muharriri Magosaya sürülmüştü ...

Fakat lâzım gelen aşı artık yapılmıştır. Bendlerini yıkan bu seli artık hiç bir kuvvet yatağına sokamıyacak. Ne tekim öyle oldu ..

Namık Kemalin tiyatro eserlerini ayrı ayrı tetkik etmek hem zamanımıza sığmaz, hemde yorgunluğumuza değmez .. Bir fikir edinebil-

mekliğimiz için en karekteristik, pozitif neticeleri en mühim olan ve devrin ilk kitleye hitap eden dramatik eseri bulunan «Vatan yahut silistire» yi kısaca gözden geçireceğiz...

« Vatan yahut silistire» mevzu itibarile çok basittir.

" Zekiye isimli bir kızla İslâm isimli bir delikanlı sevişmektedirler.. Evleneceklerdir. Fakat harp patlar.. İslâm bey vatanperver bir erkektir.. Sevgilisini bırakıp cepheye koşar.. Zekiye de İslâm beyin arkasından erkek elbisesi giyerek gönüllü yazılır.. Ve ayni sipere yerleşirler..

İslâm bey atak, kahraman bir gençtir.. En tehlikeli vazifeleri üzerine almaktan çekinmez.. Zekiye de İslâm beyi bir gölge gibi takip eder.. Vakayı biraz daha cazip hale koyabilmek için Kemâl, piyesin içerisine Abdullah çavuş isimli bir adam daha karıştırır.. Abdullah çavuş İslâm beyi çok sevmektedir. Ve her şeye, hattâ kendi ölümüne bile " olursa kıyamet mi kopar „ demeyi itiyat edinmiştir..

Bir de alayın kumandanı miralay Sıtkı bey vardır. Bu da vatanperver, kahraman babacan bir adam.. Bir harpte karısı ölmüş, kızı kaybolmuştur. Ve onun derdile dilhundur..

Bu esnada kal'a çok sıkışık vaziyete düşer.. Bir fedakârlık lâzım.. Düşman cephaneliğini gidip ateşliyecek bir fedaiye ihtiyaç var.. İslâm hemen atılır.. Zekiye peşindedir. Abdullah çavuş " bu ağzı süt kokan iki çocuğu „ yalnız bırakamaz ya !.. O da beraber gelir.. Heyecanlı bir intizardan sonra üçünü de sağ salim dönmüş görürüz.. Düşman cephaneliği uçmuş ve kal'a kurtulmuştur..

Erkek elbisesi giyen ve Adem adını alan Zekiyenin kız olduğu ve miralayın kaybolan kızı olduğu meydana çıkar. Baba kız kucaklaşırlar.. Zekiyenin siperlere gelmesindeki sebep ve hikmet öğrenilir, şarkılar ve eğlenceler içinde kışlada bu iki sevgilinin nikâkları kıyılır ve mesut olurlar.

İşte bütün mevzu... Basit bir iskelet.. İptidaî bir vak'a.. Ve kocaman bir tez.

Bugünkü Tiyatronun san'at ve Teknik anlayışı ile eseri incelesek yaşayan bir tarafı kalmaz.. Bugün ancak Vodvillerde müsade edilen kadının erkek, erkeğin kadın kıyafeti ile sahneye çıkışı — ilk dramlar müstesna — hiç bir piyeste kabili müsamaha değildir. Operalar, ve hailevî büyük dramlarda gaye hayatı aksettirmek değil, hayatı bir san'at mihrakında idealize etmek olduğundan, erkek kıyafetinde bir kadın seyirciyi güldürmez ve şaşırtmaz.. Fakat piyes ki, aynile hayat demektir.. Piyes ki, san'attan çok hayatın aynası ve aynisi olacaktır, böyle bir eserde tabiî olmaktan uzaklaşmak eserin ruhundan, gayesinden uzaklaşmak demek olur..

« Vatan yahut Silistire » de adem kıyafetine giren Zekiye, har-

be iştirak eder. Koca bir ordunun içinde yaşar.. Fakat hiç kimse bundan şüpheye düşmez..

Bu, eserde sipsivri bir teknik hatasıdır. Titizliğimizi elden bırakmayarak bu suretle eserin daha bir çok yerlerine dokunmak kabildir. Fakat bütün bunlar eseri kıymetinden düşürmeğe kâfi değildir.

Çünkü eserde zekiyeden Abdullah çavuşa kadar her şahsın muhaveresine mevzu olan Vatandır. Ve piyesin her şahsı Namık Kemal gibi, protoplazmasına kadar koyu Vatanperverdir.. Eserde, hayatı hü,-riyete, Vatana irca eden bir hava, bir Vatanperverlik davası teneffüs ederiz. Piyeste her şey Vatan içindedir.

Bu sebebledirki Vatan yahut silistire devrini hercümerç etmiş ve milyonları müdhiş kuvvetinde kendi istikametine sürüklemiştir.

Namık Kemal İdealist bir şairdir. Şiirinden mizahına kadar her yerde bu bariz karekter bütün vuzuhile görünür.

Son söz olarak diyebiliriz ki: Kemal belki dünya çapında bir edip, bir şair, bir makaleci ve münekkid değildir. Fakat muhakkak ki dünya çapında bir idealist, dünya çapında bir kahramandır.

İSMET BOZDAĞ

Namık Kemalin Magosadan bir mektubu

Sussam verem olacağım. Buraya garibülahvâl bir muhasebeci tayin buyrulmuş, Hersek haydutlarına rahmet okutuyor. Muttalip oğlu namında bir herifle şerik olarak Cezirede kör topal ne kadar katır var ise değerlerinin dört beş misli kıymetine devlete mâl eyledi. Ana da kani olmadı; bu defa nizamiye anbarı içün istenilen arpanın yüzlük altun yüz kuruşa olmak üzere kilosu u onar kuruşa iştira etti. Halbuki arpanın kilosu beynennas yüzlük altun yüz otuz sekiz kuruşa olmak üzere dokuz buçuk nihayet on kuruşa satılıyor. Hattâ bu arpa için rüsûmattan verilen hasbi tezkerede arpanın kıymeti çürük akçe olarak on kuruşa muharrerdir. Eğer hükûmet istese idi arpayı ziraindan dokuz kuruşa da alabilirdi. Arpanın kabız ve tahmilinde ise dünyada kimsenin tasavvur edemiyeceği derecelerde irtikâplar, suiistimaller vuku buldu. Allahın kırlarında ne kadar kum, toprak var ise ölçtüler, ölçtüler; beher kilesini onar kuruştan nizamiyeye mal ettiler. Fazla kile yazdılar, kileleri mîri kilesile ayar etmediler, ters kile doldurdular, tuttukları nümunede gûya arpanın kilesini on altı okkadan fazla tuttular. Halbuki on beş kıyye gelmesi mümkün değildi. Mahasıl burada ne kadar açılmağa şayeste hırsız var ise bir anbara emin nasbettiler, içlerinde bir mülâzımdan maada cümlesi fareden şeni idi. Herifler har vurdular harman savurdular, kayıkçılar arpayı denizlere kadar döktüler. Ne kadar hasar mümkün ve mütesavver ise allah belâlarını versin hiç birinde kusur etmediler. Eğer nizamiye anbarı arpayı veznetmeden kabzedecek ise kilesi otuz beş kuruşa zahire almış olur. Askerin hayvanları toprak yiye yiye zıykı nefsten kurtulamaz. Bendenizin elimden gelen hasbelhamiye bir ihtardır. İcraat maslahat hamiyeti devletlerine kalır baki ferman efendimindir.

ŞİKÂR

Paşası ile Sofyaya gelmiş olan Kara Veli ağa bir sürgün avı tertip etmişti. Ava iştirak edenler iki yüz kadar vardı. Kemâl bunlarla beraber Sofyadan çıktı. Av yerine geldiler; biraz sonra davullar zurnalar çalınarak ormanın içindeki hayvanlar sürülmeğe başlandı. Hep geçitler tutulmuştu. Kemâl de Kara Veli ile beraber bir geçidin başında bulunuyordu Çok beklemediler. Bir Karaca geçit başından bunlara doğru fırladı. Kara Veli bağırdı: " Haydi beyim „ Kemal tüfeği doğrulttu Bir kaç saniye nişan aldıktan sanre tetiği çekti. Karaca yere yıkıldı Şimdi hayvan kanlar içinde can çekişiyor. Şair avcı bu manzaranın pek elim fecaatı karşısında başını çevirmişken kulağına bir ses geldi: Baktı ki karacanın iki küçük yavrusu arkasından yetişmişler, kanlarının içine girmişler, her şeyden bihaber analarının memelerine sarılmağa çalışıyorlar. Biçare anne bunları ayaklarile itmeye çalışıyor, yüzlerine tarif olunmaz bir elem nigâhile bakıyor. nihayet zavallı hayvancağız cellâdına da bir nefret nazarı fırlatıyormuş gibi Kemale doğu bakarak başını yere koydu. Son nefesini verdi. Bu müthiş ölüm levhası, hayvanda bile analığın bütün uluhiyetile tecelli eden bu kanlı şefkat gurubu huzurunda Kemalin yüreği yerinden koptu. Ta can evinden unulmaz bir yara aldığını his etti. fitratında merkûz hissiyat şiddetine şimdi bütün ömrüne sürecek bir rikkat gelmişti. Tüfeği elinden atarak bir dah avcılık etmemeye yemin etti. ve tam manasile şair oldu.

ALİ EKREM (Namık Kemal)

Büyük vatanperver Namık Kemale ait düşünceler

Erkek lisesi edebiyat kolundan
1015 Bahir Çelpeş

Beşer tarihinde gördüğümüz, büyük başlar tarafından idare ve hareket ettirilen ihtilâl ve inkilâplar, hemen bir zamanda, veya bir faninin ömrü içinde, hazırlanıp, millet tarafından idrak edilip, apansız meydana gelivermemiştir. Tarih ve Beşeriyetin evrimine ait sabit kaideleri tesbit eden sosyalojiyi tetkik edersek, tarih devirlerinde gördüğümüz büyük ihtilâl ve inkılâpların köklerini en aşağı [birbuçuk ilâ iki] asır evvelinde buluruz. Bu uzun müddet içinde, maşeri bünye, yavaş yavaş hazırlanır, böylelikle, idealize edilen gayeler meşbu bir hale gelerek, o maşeri bünye peşinden giltiği takdirde, ideallerini tahakkuk ettirecek bir baş, bir kabiliyet yetiştirir ve onun etrafında; fikir, ruh, beden, şiddet mefhumlarını içinde toplayan; dehşetli, büyük, yalçın bir kütle halini alır. Nihayet hareket başlar; sahralar, beldeler çiğnenir; taşlar tahtlar yıkılır; kanlar seller gibi boşanır. Yurt sınırları, yurt sokakları, kemiklerle örtülür ufuklarını bulutlar gibi, kara dumanlar sarar. Adeta, tabiatında iştirak ettiği, bu deprenmelerden ve gürlemelerden sonra, semalara zafer avâzeleri yükselir. Bu suretle hareket biter, tanzim başlar. Tarihin, muhteşem sahifelerine malolan, büyük Ölünün, idare ve hareket ettirdiği, büyük Türk ihtilâl ve inkılabı da bu safhalar yaşandıktan sonra meydana gelmiştir. İşte Türk milletine, bütün mevcudiyetile; hürriyet, adalet müsavat ve vatan mefhumlarını duyurmaya çalışan :

« Uyan ey yareli şiri jiyan bu habı gafletten »

diyerek, ona kalkmayı zorlayan büyük vatanperver Namık Kemal, Yüz sene evvel bu hafta içinde, ırkından aldığı şecaat ve cesaretle, ailesinden aldığı faziletlerle dünyaya gözlerini açtı. O da, tabii bir seyirle büyüdü. Nihayet bir vatan ve hürriyet müdafii olarak belirdi ve bu yolda yıkılmayan çelik bir irade ile yürüdü. Ömrünün sonuna kadar istibdatla mü-

cadele etti. İstibdadın kör hareketlerine korkmadan karşı durdu. Onun her hareketi, milletin ve vatanın aziz bağrında kökleşmiş olan, bu gazap ve haksızlık diyarını, sademelere uğrattı.

Bundan dolayı, onu, onun ölmeyen ruh ve idealini, menfalarda. zındanlarda çürütmek istediler, fakat çürütemediler, susturamadılar...

O, bilâkis aslanlar gibi kükredi:

"Ne mümkün zulm ile bidat ile imhayı hürriyet
Çalış idraki kaldır muktedirsen ademiyetten.,,

Diyerek, istibdada en müthiş darbeyi indirdi. İşte kırılmayan bir irade ve bunun yanında, ateşler kadar yakıcı bir kalemle büyük vatanperver Namık Kemal, Türklüğün kalbine bugünün realitesini ekti, ne yazık ki feyzini göremeden ömrü tükendi...

Ey büyük vatanperver Namık Kemal!

Kimbilir sen Avrupaya akın etmeğe hazır, Türk fırkalarının öncüsü olan yiğit Süleymanın yanında zavallı kemiklerinin dinleneceğini düşünerek; onun çukuruna gömülmeni dilemişsin ve dileğini de yerine getirmişler.

Fakat heyhat... Kısa süren ömürcüğünde seni bırakmayan, seni o parlak ve şanlı idealine biraz olsun yaklaştırmayan makûs talihin bu dileğini de sana çok gördü. Zaten zindanlarda çürütülen kemiklerin, aşıkı olduğun vatan için çarpışan kahraman neferin gövdesile beraber binlerce düşman gülleleri nin tesiri ve uğultularile göklere uçtu... Vaktile gömüldüğün o yerlerde, senin taptığın, o aziz vatanı korumak ve kurtarmak için sayısız Türk fırkaları savaştı...

Şimdi o sahralarda, yüzbinlerce güllenin açtığı siyah oyuklar ve yığılmış toprak tümsekleri var...

Onun için bir müneccim gibi:

"Kemalin senki kabri kalmadıysa namı kalmıştır,,

Diye müsterih bir ruhla kaydettiğin mısraındaki meale uygun olarak, senin, bize ve bizden sonra gelecek olan Türk nesillerine bakıye olarak bıraktığın, yanlız o şanlı namın ve idealindir...

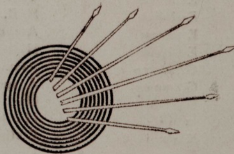
Emin ol, seni Türkler hiç unutmadı. Her büyük gibi senin de adın Türk Ufuklarında dipdiri yükselmekte!

Emin ol, seni bugün bütün gençlik hürmetle yadediyor!..

Bahir Çelpeş

Halkevi dergileri :

Çıkaran Halkevi	Derginin adı
Adana	Görüşler
Afyon	Taşpınar
Amasya	Yeşilırmak
Antalya	Türk Akdeniz
Artvin	Çorlu
Bafra	Altın yaprak
Balıkesir	Kaynak
Burdur	Burdur
Bursa	Uludağ
Çorum	Çorumlu
Denizli	İnaç
Diyarbakır	Karacadağ
Elâziğ	Altan
Eminönü	Yeni Türk
Eminönü	H. B. Haberleri
Erzurum	Atayolu
Eskişehir	Halkevi
G. Antep	Başpınar
Giresun	Aksu
İsparta	Ün
İzmir	Fikirler
Kayseri	Erciyaş
Konya	Konya
Manisa	Gedis
Mersin	İçel
Milâs	Yeni Milâs
Muğla	Muğla
Niğde	Akpınar
Niksar	Ülker
Trabzon	İnan
Samsun	XIX Mayıs
Sinop	Dıranaz
Sivas	IV Eylül
Urfa	Ocak
Yozgat	Bozok
Zonguldak	Karaelmas

15 Kuruş

Bursa : Vilâyet Matbaası